

Vikáři a hejtmani krále Zikmunda na severu Benátska (1411/12–1420)*

ONDŘEJ SCHMIDT

„...a protože je královská mysl neustále zaměstnávána mnohými a rozličnými tíživými záležitostmi pro blaho Říše, považujeme za vhodné a máme za potřebné, že když ve všech oblastech nám svěřeným osobně vládnout nemůžeme, abychom namísto naší starostlivosti ustanovovali muže věrností a prozíravostí osvědčené.“ Slova vypůjčená z listiny Václava IV., kterou římský král roku 1394 jmenoval Bořivoje ze Svinař a Františka z Jevíčka svými prokurátory a zplnomocněnci v Itálii, vcelku dobře odrážejí způsob vlády římskoněmeckých panovníků v říšské Itálii pozdního středověku.¹ Ti sem v případech potřeby dosazovali své zástupce (vikáře či hejtmany), kteří měli tvořit prodlouženou ruku slábnoucí říšské moci na horké půdě Apeninského poloostrova.

* Studie vznikla v rámci projektu GA ČR 15-14758S: „Zikmundova strana v husitských Čechách“. Rád bych poděkoval Dr. Petru Elbelovi a oběma anonymním recenzentům za jejich kritické postřehy. Během mého archivního pobytu mi poskytla ochotnou pomoc paní Dr. Orietta Ceiner z Archivio Storico del Comune di Belluno, za což jí rovněž patří můj upřímný dík.

1) Soudobé opisy in Archivio di Stato di Venezia (dále ASV), Miscellanea atti diplomatici e privati, busta 27, č. 838; Archivio di Stato di Mantova, Archivio Gonzaga, busta 42, č. 319: *quod incumbentibus nobis assidue varietatibus negotiorum innumeris dum pro felici statu reipublice regius animus hincinde distrahitur, dignum extimamus et necessarium arbitramur, ut, quia tot regionibus nobis commissis provide gubernandis personaliter adesse non possumus, viros fide et circumspectione probatos in partem nostre sollicitudinis statuamus* (6. prosince 1394). K listině a jejím protagonistům srov. Ivan HLAVÁČEK, *Die Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV.) 1376–1419. Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatie*, Stuttgart 1970 (= Schriften der MGH 23), s. 203–207, 469–470; dále též Heinrich FICHTENAU, *Arenga. Spätantike und Mittelalter im Spiegel von Urkundenformeln*, Graz – Köln 1957 (= Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 18), s. 180–181, který tento typ arengy nazývá „Vikarsarenga“.

Na následujících řádcích ovšem nepůjde o zástupce Václava IV., nýbrž jeho mladšího bratra, římského a uherského krále Zikmunda, a to konkrétně především o osoby, které panovník vybíral z řad svých dvořanů pocházejících z českých zemí.² Pátrání po „Zikmundových“ Češích a Moravanech v Itálii může vzhledem k záplavě tamějších pramenů připomínat hledání jehly v kupce sena, a proto se zde zaměřím pouze na oblast severní části Benátska, tvořenou především městy Belluno, Feltre a Serravalle (dnes součást Vittorio Veneto). Právě v tomto regionu se totiž v období Zikmundovy krátké vlády v letech 1411/12–1420 objevuje řada českých a moravských šlechticů.

Každý historický výzkum je podmíněn především stavem dochování pramenů; v tomto ohledu se situace na severu Benátska jeví jako poměrně příznivá, jakkoli značně disproporční. Na jednu miskou vah můžeme položit vcelku bohatý archiv města Belluno: přestože originály listin shořely již na konci středověku, dochovaly se zde knihy privilegií (*libri iurium*),³ kam byly opisovány listiny, ale také příchozí a odchozí korespondence, a dále knihy rozhodnutí městské rady (*libri provisionum*),⁴ které obsahují řadu informací o Zikmundových vikářích a hejtmanech a o jejich jednáních se zástupci města. Je třeba podotknout, že se z větší části jedná o materiál nezpracovaný, který doposud pouze částečně využila barokní historiografie,⁵ což pochopitelně přináší značná úskalí. V ostatních městských archivech se naopak z doby počátku quattrocenta nedochovalo téměř nic, což bylo zapříčiněno především ničivými válečnými událostmi v období ligy z Cambrai.⁶

Využít lze rovněž některé narativní prameny, pro počáteční období zejména kroniku soudobého pozorovatele, bellunského kanovníka Clemente Miariho, který formou deníkových záznamů zachytil události z let 1383–1412.⁷ Řadu zmínek

2) K Zikmundovým dvořanům z českých zemí srov. Petr ELBEL, *Úvaha o stavu bádání ke dvoru Zikmunda Lucemburského a představení prosopografického výzkumu Zikmundových dvořanů z českých zemí*, in: *Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti*, edd. Dana Dvořáčková-Malá – Jan Zelenka, Praha 2008 (= *Mediaevalia Historica Bohemica*, Supplementum 2), s. 231–244; Týž, „*Scio, quod vos Moravi estis timidi et michi non fideles*“. *Moravané ve strukturách dvora Zikmunda Lucemburského*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/2, 2009, s. 43–132.

3) Archivio Storico del Comune di Belluno, Comunità di Cividàl di Belluno (dále ASCB), *Libri iurium*, sign. 65 f.m., Libro B (1401–1465). Transkripce zde obsažených dokumentů provedl v 19. století Francesco Pellegrini; dnes jsou v rukopisné podobě uloženy v Biblioteca Civica di Belluno, ms. 495, odkud byly vydány jako faksimile: *Documenti antichi trascritti da Francesco Pellegrini IV. Dal 1380 al 1407*, Belluno 1993. V následujícím textu odkazují na originál, ačkoli jsem Pellegriniho kopie rovněž využíval.

4) ASCB, *Provisioni*, sign. 67, Libro D (1412–1418); sign. 68, Libro E (1418–1426).

5) Srov. Giorgio PILONI, *Historia della Città di Belluno*, Bologna [1974] (původně Venetia 1607); Antonio CAMBRUZZI, *Storia di Feltre II*, Feltre 1873 (sepsáno ve druhé polovině 17. stol.); Giambatista VERCÌ, *Storia della Marca Trivigiana XIX*, Venezia 1791 (i s cennou ediční přílohou); dále též G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito tra le città di Belluno e di Feltre e l'imperatore Sigismondo (1414–1418)*, Feltre 1902 (samostatný otisk z *Antologia Veneta* 5, 1902).

6) Srov. *Archivio Comunale di Feltre. Inventario della sezione separata (1511–1950) I. 1511–1866*, ed. Ugo PISTOIA, Venezia 1994 (= *Archivi non statali della Regione del Veneto – Inventari* 1); *Archivio Comunale di Vittorio Veneto. Inventario della sezione separata (1301–1950) I. Serravalle (1311–1866) e Ceneda (1338–1866)*, ed. Mariagrazia SALVADOR, Venezia 1994 (= *Archivi non statali della Regione del Veneto – Inventari* 2).

7) *Clemente Miari, Chronicon Bellunense (1383–1412)*, ed. Matteo MELCHIORRE, Roma 2015 (= *Fonti per la storia della terraferma veneta* 29).

o bojích mezi Zikmundovými vojsky a Republikou sv. Marka, kde rovněž vystupují Češi, poskytuje kronika, kterou sepsal Andrea Redusio da Quero († 1442), kancléř v Trevisu a dokonce přímý účastník bojů na straně Benátek.⁸ Především je to však pozdní rozsáhlé dílo Benátčana Marina Sanuda mladšího († 1536),⁹ jež částečně vychází ze starší kroniky Giorgia Dolfina († 1458).¹⁰ Pokud odhlédneme od pramenů místní proveniencce, pro zkoumané období již disponujeme i příslušnými svazky Zikmundových říšských register, která výrazně rozšiřují pramennou materii.¹¹

Ještě než postoupíme dále, bude vhodné připojit krátký terminologický exkurz. Prvním termínem, se kterým se budeme často setkávat, je říšský vikář (*vicarius*, případně *vicarius generalis*).¹² Institut říšských vikářů byl znám již ve 13. století, ale ve větší míře se uplatnil teprve od doby Jindřicha VII. Jeho nositel byl jmenován zástupcem římského krále/císaře pro konkrétní město či oblast a jeho povinností bylo reprezentovat osobu panovníka, dohlížet na udržování míru a starat se o výběr říšských příjmů. Vikariát byl udělován buďto místním šlechtickým rodům (v tomto případě někdy i dědičně), případně městským radám, které zpravidla již vládly v příslušné oblasti, čímž došlo k pouhé legitimizaci předchozího stavu, nebo byl vikářem jmenován důvěrník z prostředí císařského dvora. V takovém případě se počítalo se skutečným výkonem úřadu v rámci výše zmíněných kompetencí s tím, že vikariát byl vytvořen ad hoc na dobu potřeby a vikář byl jmenován pouze do odvolání panovníkem (*ad beneplacitum*).

Značně rozmanité funkce mohl mít hejtman (*capitaneus*).¹³ V kontextu měst na severu Benátska se pod tímto označením zpravidla skrývá velitel posádky městského hradu-citadely, který byl běžně titulován také jako kastelán (*castellanus*). Na starosti měl toliko obranu hradu a nad městem jako takovým nedisponoval žádnými pravomocemi. Městská rada proto velmi citlivě reagovala na sebemenší překročení hejtmanských kompetencí a na jakýkoli zásah do městských svobod a privilegií. Vedle toho existovali též hejtmani pevností náležejících městu, kteří byli v pravidelných intervalech dosazováni městskou radou z řad měšťanů. Do třetice existovali hejtmani jmenovaní římským panovníkem jakožto jeho zástupci pro

8) *Chronicon Tarvisinum ab anno MCCCLXVIII usque ad annum MCCCXXVIII auctore Andrea de Redusiis de Quero*, ed. Ludovico MURATORI, *Rerum Italicarum Scriptores* (dále RIS) XIX, Mediolani 1731.

9) *Vitae ducum Venetorum italicae scriptae ab origine urbis, sive ab anno ccccxxi usque ad annum mccccxciii auctore Marino Sanuto*, ed. Ludovico MURATORI, RIS XXII, Mediolani 1733.

10) *Giorgio Dolfin, Cronicha dela nobil cità de Venetia et dela sua provintia et destretto. Origini - 1458 II*, edd. Angela CARACCIOLLO ARICÒ - Chiara FRISON, Venezia 2009.

11) Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien, Reichsregisterbücher (dále HHStA, RR); stručné registry in *Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds 1410–1437*, Bd. 1–2 (dále RI XI/1–2), ed. Wilhelm ALTMANN, Innsbruck 1896–1900.

12) Srov. Marie-Luise FAVREAU-LILIE, *Reichsherrschaft im spätmittelalterlichen Italien. Zur Handhabung des Reichsvikariates im 14./15. Jahrhundert*, Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken 80, 2000, s. 53–116; Fritz TRAUTZ, *Die Reichsgewalt in Italien im Spätmittelalter*, Heidelberger Jahrbücher 7, 1963, s. 45–81; Roland PAULER, *Die deutschen Könige und Italien im 14. Jahrhundert. Von Heinrich VII. bis Karl IV.*, Darmstadt 1997, s. 23–24.

13) Srov. alespoň heslo *capitaneus* in *Mediae latinitatis lexicon minus*, ed. Jan F. NIERMEYER, Leiden 1976, s. 134–135; k hejtmánům ve střeoevropském prostoru sborník *Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české*, edd. Lenka BOBKOVÁ - Martin ČAPSKÝ - Irena KORBELÁŘOVÁ et al., Opava 2009 (= *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis*, Supplementa 7).

určitou oblast s různými kompetencemi, kteří se ve své podstatě podobali říšským vikářům.

Posledním zástupcem je vikář-rector (*vicarius et rector*). Jeho úřad byl institucionálně odlišný od předchozích dvou, neboť měl původ v uspořádání italských komun a odpovídal funkci podesty.¹⁴ Šlo o úředníka, který byl – v případě Belluna – volen městskou radou na jeden rok a který držel v rukou výkonnou moc nad městem, jakkoli omezenou ze strany městské rady a statut. V praxi především zastupoval město navenek, předsedal městské radě a zajišťoval vykonávání spravedlnosti a další správní agendu města. Rektoři byli téměř bez výjimky učenými juristy rekrutujícími se z jiných oblastí Itálie, aby byla zaručena jejich nestrannost. Po nalezení vhodného kandidáta byl sepsán regulérní pracovní kontrakt, v němž se budoucí rektor zavázal k dodržování stanovených podmínek.¹⁵ Když se pak odebral do města, byl přijat na zasedání městské rady a po složení přísahy mu bylo předáno žezlo (*baculum*) a klíče od městských bran na znamení vlády.¹⁶

Oblast severního Benátska – resp. města Belluno a Feltre, o které nám zde půjde především – měla za sebou na počátku 15. století již značně složitý vývoj. Městské komuny, postupně umenšující autoritu biskupa-hraběte, se za necelá dvě stiletí postupně staly součástí nejrůznějších domácích i cizích signorií od Ezzelina da Romano přes rody da Camino, della Scala, moravského markraběte a poté římského a českého krále Karla IV., rod da Carrara, Habsburky, znovu da Carrara, až nakonec skončily pod vládou nejmocnějšího muže Apeninského poloostrova konce trecenta, Giangaleazza Viscontiho z Milána. Po jeho smrti roku 1402 využila mocenského vakua v severovýchodní Itálii Benátská republika, jež se prohlásila za ochránce vdovy a sirotků milánského vévody a rafinovaným způsobem se zmocnila značné části jeho dědictví včetně Verony, Vicenzy a následně též carrarovské Padovy. V roce 1404 se stalo součástí benátské *Terraferma* rovněž Belluno a Feltre.¹⁷

Do té doby nevídaná expanze Republiky sv. Marka vzbudila negativní reakci v Říši, kde v letech 1410/1411 nastoupil na trůn uherský král Zikmund Lucemburský. Jeho protibenátský postoj byl dán snahou obnovit říšskou autoritu v Itálii, dobýt

14) Neúplný seznam bellunských rektorů zpracoval již Florio MIARI, *Compendio storico della regia città di Belluno e sua antica provincia*, Venezia 1830, s. 123–143; práci Francesco PELLEGRINI, *Serie dei podestà e capitani e vicarii o giudici di Belluno dal 1200 al 1420*, Belluno 1893, jsem neměl k dispozici. Obecně o úřadu podesty srov. heslo Giorgio CHITTOLINI, *Podestà*, in: *Lexikon des Mittelalters* VII, München 1995, s. 30–32; na konkrétním příkladu viscontiovského Vercelli Paolo GRILLO, *Istituzioni e personale politico sotto la dominazione viscontea (1335–1402)*, in: *Vercelli nel secolo XIV. Atti del quinto congresso storico vercellese*, edd. Alessandro Barbero – Rinaldo Comba, Vercelli 2010, s. 79–115.

15) Srov. listinu budoucího rektora Gardesana de' Capitani da Salò, jejíž soudobý opis se nachází in ASCB, *Libri iurium*, lib. B, fol. 125r–v (1. října 1419).

16) Srov. protokol o nastolení rektora Cosmy de' Grotti di Arezzo in ASCB, *Provisioni*, lib. D, fol. 299r–v (6. ledna 1417).

17) K dějinám Belluna v pozdním středověku srov. Marco PERALE, *Il Medioevo e l'Età moderna*, in: *Storia di Belluno. Dalla preistoria all'età contemporanea*, ed. Giuseppe Gullino, Verona 2009, s. 79–172, zde s. 125–141; též John E. LAW, *Guelfs and Ghibellines in Belluno c. 1400*, in: *Guelfi e ghibellini nell'Italia del Rinascimento*, ed. Marco Gentile, Roma 2005, s. 603–624; k benátské expanzi na počátku 15. století Gian M. VARANINI, *Venezia e l'entroterra (1300 circa – 1420)*, in: *Storia di Venezia. Dalle origini alla caduta della Serenissima III. La formazione dello stato patrizio*, edd. Girolamo Arnaldi – Giorgio Cracco – Alberto Tenenti, Roma 1997, s. 159–236, zde s. 209–214.

zpět územní zisky Benátek a navrátit je do rukou rodů da Carrara a della Scala, které zde dříve vládly z titulu říšských vikářů. Připomeňme, že *Serenissima* nepatřila do svazku Svaté říše římské, a tak hrozilo, že jí dobytá oblast bude *via facti* vyrvána ze struktur říšské Itálie. Dalším důvodem nepřátelství Zikmunda k Benátčanům, který vyplýval z jeho titulu uherského krále, byl dlouhodobý spor o Dalmácii. Především tyto pohyby vedly k tomu, že na podzim roku 1411 spadlo do Itálie Zikmundovo vojsko.¹⁸

Uherské kontingenty, které obratně vedl Florentin Filippo Scolari/Pippo Spano, nejprve rychle dobyly celé Furlansko a vzápětí se přesunuly na sever Benátska.¹⁹ Nejplastičtější obraz nám vyvstane, sledujeme-li líčení bellunského kanovníka Clemente Miariho.²⁰ Dne 22. prosince prorazilo uherské vojsko obranný příkop vybudovaný Benátčany u Sacile a oblehlo Serravalle; dva dny nato dorazila do Belluna zpráva, že Uhři město vyplnili a benátský podesta v Bellunu Marco Correr²¹ nechal bedlivě střežit hradby. Nazítří se rozšířila zvěst, že se vesničané vzbouřili a sami se pokouší pomoci Zikmundově vojsku dobýt město. Correr rezignoval na svůj úřad, odevzdal žezlo a klíče od bran a uprchl z Belluna. Zástupci města proto neviděli jinou možnost než vyslat čtyři zmocněnce do Serravalle, aby se vzdali přímo Pippovi. Po dohodnutí podmínek kapitulace se vyslanci vrátili i s 250 Uhry, kteří zde byli 27. prosince se všemi poctami uvítáni. Následující den proběhla přísaha věrnosti Zikmundovi a 29. prosince se Uhři přesunuli do Feltre, které se jim mezitím rovněž vzdalo.²² Římský král se tedy ještě před koncem roku 1411 nakrátko stal skutečným pánem severní části Benátska.

Rychlý postup Zikmundových vojsk se po počátečních úspěších zastavil, zatímco boje pokračovaly dále. Z tohoto neklidného období máme celou řadu dokladů

18) Martin ŠTEFÁNIK, *Obchodná vojna kráľa Žigmunda proti Benátkam. Stredoveký boj o trhy medzi uhorsko-nemeckým kráľom a Republikou svätého Marka*, Bratislava 2004, s. 11–15; Wilhelm BAUM, *Císař Zikmund. Kostnice, Hus a války proti Turkům*, Praha 1996, s. 96–99; Marija WAKOUNIG, *Dalmatien und Friaul. Die Auseinandersetzungen zwischen Sigismund von Luxemburg und der Republik Venedig um die Vorherrschaft im adriatischen Raum*, Wien 1990 (= Dissertationen der Universität Wien 212), s. 63–79. 19) K tažení srov. Otto SCHIFF, *König Sigismunds italienische Politik bis zur Romfahrt (1410–1431)*, Frankfurt a. M. 1909 (= Frankfurter historische Forschungen 1), s. 6–11; k osobnosti Pippa Spana nově Katalin PRAJDA, *The Florentine Scolari Family at the Court of Sigismund of Luxemburg in Buda*, *Journal of Early Modern History* 14, 2010, s. 513–533; též Krisztina ARANY, *Florentine Families in Hungary in the First Half of the Fifteenth Century*, Disertační práce, Central European University, Budapest 2014, Appendix 1, s. 233–234.

20) K Miarimu a jeho kronice srov. Francesco PELLEGRINI, *Delle fonti della storia bellunese*, *Archivio Veneto* N. S. 34, 1887, s. 423–436, zde s. 430; John E. LAW, *A clerical chronicler of c. 1400: Clemente Miari of Belluno*, *Renaissance Studies* 2/2, 1988, s. 173–184; přetištěno in Týž, *Venice and the Veneto in the Early Renaissance*, Aldershot 2000 (= Variorum Collected Studies Series CS672), a rovněž úvod k nové edici kroniky.

21) K jeho osobě srov. Dieter GIRGENSOHN, *Kirche, Politik und adelige Regierung in der Republik Venedig zu Beginn des 15. Jahrhunderts* I, Göttingen 1996 (= Veröffentlichungen des Max-Planck Instituts für Geschichte 118), s. 213–216.

22) *Chronicon Bellunense*, s. 207–211; též *Chronicon Spilimbergense nunc primum in lucem editum*, ed. Giuseppe BIANCHI, Utini 1856, s. 15. Jakýsi soudobý (?) seznam Pippem dobytých měst a hradů z frankfurtského archivu otiskl Joseph ASCHBACH, *Geschichte Kaiser Sigimunds I. Sigismund's frühere Geschichte bis auf die Eröffnung des Konstanzer Conciliums*, Hamburg 1838, Beilage XIII, s. 443–445. Dále srov. letité, ale zasvěcené líčení G. VERCI, *Storia della Marca* XIX, s. 55–59.

o účasti českých oddílů, které bojovaly po boku Uhrů v Zikmundových službách. Především benátský kronikář Marino Sanudo uvádí množství příkladů, avšak většinou hovoří pouze obecně o „Češích“ (tím ovšem mohl mít na mysli právě tak Moravany). Jedinou výjimku představuje zajetí dvou českých šlechticů: prvním byl „Ota z Čech“ (*Ottone di Boemia*), druhým pak jakýsi *Aris di Gar Bohemo*.²³ Kromě toho se Sanudo zmiňuje o českém kancléři hraběte z Celje (*Colmano Arzegnano*), klerikovi aquilejské diecéze, který měl 11. října 1412 přijít do Benátek spolu s dalším krajanem jménem *Andrea Clovia* jako diplomat hraběte.²⁴ V registrech benátského senátu se skutečně hovoří o vyslancích hraběte z Celje, kteří do města na laguně dorazili právě v této době, ale bohužel zde – jak je u protokolů senátu obvyklé – nejsou uvedeni jménem.²⁵

Vraťme se však do Belluna a Feltre. Čerstvě dobyté území bylo nejprve třeba zabezpečit, tedy především zajistit provizorní správu oblasti. Ta byla, jak se zdá, zprvu zcela v režii vojevůdce Pippa Spana, který již 13. ledna ustanovil Bartolomea di Savorgnano hejtmanem v Bellunu a jeho bratra Antonia ve Feltre.²⁶ Již rok poté se ovšem objevuje ve funkci hejtmana ve Feltre Kašpar Schiesser z Villachu, kterého Zikmund půl roku nato jmenoval svým familiárem s ročním příjmem 100 zlatých.²⁷ Schiesser ve svém úřadu vydržel zřejmě až do jara 1415 a jeho působení se neobešlo bez konfliktů s městem Belluno i Feltre.²⁸ Prozatímní správu v Serravalle pak vykonávali dva uherští hejtmani Štěpán, syn Jiřího, a Petr *Adde*.²⁹

Bellunští měšťané nebyli pouhými pasivními hráči v soukolí mohutného konfliktu mezi Zikmundem a Benátskou republikou, ale sami se snažili z nové situace profitovat. Již 14. února 1412 vyrazili vyslanci Gianantonio Miari a Andrea Persicini, představitelé předních bellunských rodů, do Uher, aby od římského krále obdrželi

23) *Vitae ducum Venetorum*, RIS XXII, col. 870. Druhému jménu, které ovšem ukazuje spíše na uherský původ, se do jisté míry podobá *missier Armixi Boemo chavallier*, jehož mezi zajatými uvádí *Cronica dela nobil cità de Venetia* II, s. 156.

24) *Vitae ducum Venetorum*, RIS XXII, col. 871. Je otázkou, zda tyto dvě osoby, které Sanudo označuje za Čechy, nemohly ve skutečnosti pocházet spíše ze slovinských oblastí Kraňska. Jméno Koloman se navíc v Čechách nevyskytuje.

25) ASV, Senato, Secreti, reg. 5, fol. 72r–73r (13. října 1412).

26) *Chronicon Bellunense*, s. 212. Miari uvádí jako hejtmana ve Feltre Giacoma di Savorgnano, to je však zřejmě omyl. Oba bratři byli synové Nascinguerry, který pocházel z větve Savorgnanů usazené v Cividale del Friuli. Na rozdíl od Antonia o žádném Giacomovi di Savorgnano nevíme; srov. Luigi ZANUTTO, *I Savorgnani di Cividale. Episodio sulle „milizie di ventura“*, *Memorie storiche cividalesi* 1, 1905, s. 39–63, zde především s. 52. Antonia di Savorgnano jakožto hejtmana ve Feltre zmiňuje lokální barokní historiografie: G. PILONI, *Historia della Città*, s. 353; A. CAMBRUZZI, *Storia di Feltre* II, s. 68. Jen pro úplnost dodejme, že oba citovaní autoři (a po nich též Florio MIARI, *Cronache bellunesi inedite*, Belluno 1865, s. 58) označují Brunora della Scala jako říšského vikáře v Bellunu a Feltre, což je ovšem zjevný omyl, neboť ten byl (titulárním) vikářem ve Veroně a Vicenze.

27) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 45v (8. února 1413). *Regest litterae familiaritatis* in HHStA, RR E, fol. 50r (26. června 1413); srov. RI XI/1, č. 542.

28) Blíže srov. G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 6–13.

29) Srov. ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 9v (12. května 1412); fol. 12v: *Stephanus, filius Georgi, Petrus Adde, capitanei in Serravallo* (ante 24. května 1412). *Adde* by snad mohl být uherský rod Adi, ačkoli žádného Petra se dohledat nepodařilo; srov. *Zsigmondkori oklevéltár* IV, ed. Elemér MÁLYUSZ, Budapest 1994, s. 645.

potvrzení městských privilegií.³⁰ Na počátku května zřejmě dorazili do Diósgyőru a poté následovali Zikmundův dvůr do Budína.³¹ Jejich úsilí přineslo kýžený výsledek, když Zikmund 24. května vydal velké privilegium, v němž městu potvrzuje všechny dosavadní výsady, městská statuta a prohlašuje Belluno za součást říšské komory (*sacri Romani imperii camera*), jež mu má ročně odvádět 1000 zlatých, přičemž nesmí být nikomu prodáno ani zastaveno. Kromě toho se na žádost města zavazuje, že vyšle na bellunský hrad svého kastelána, jemuž Bellunští budou odvádět 300 liber parvů měsíčně.³² Vyslanci využili pobyt na budínském dvoře rovněž k vyřízení svých soukromých záležitostí a rovněž záležitostí svých přátel, a tak bylo vydáno několik listin ve prospěch předních bellunských rodů. Oba diplomaté byli navíc jmenováni královskými familiáři a Miarimu byl dokonce udělen titul lateránského falckraběte.³³

Další fázi ve vývoji vzájemných kontaktů mezi Zikmundem a městy na severu Benátska znamenal králův příchod do Itálie. Již 7. ledna 1413 se na zasedání městské rady v Bellunu objevil Mikeš Divůček z Jemniště, králův dvorní rada a zvolenský hejtman, aby vybral finanční pohledávky města vůči králi a zabavil majetky Benátčanů v oblasti ve prospěch říšské komory.³⁴ Mikeš se ve městě zdržel až do února a vyvinul značnou aktivitu: předvolal několik bellunských obyvatel, kterým měly být vzhledem k přesídlení do Benátek zabaveny jejich statky, a ve Feltre zkonfiskoval a prodal benátskou sůl.³⁵ Na konci ledna pak vystavil Bellunským kvitanci o převzetí 490 zlatých, neboť více než polovina z ročního censu byla mezitím vyplacena různým Zikmundovým dvořanům.³⁶ Mikeš Divůček setrval i nadále v Zikmundových

30) Odchod vyslanců zmiňuje *Chronicon Bellunense*, s. 215; o rodu Miari srov. Elda M. FORIN, *I Miari Vareschi: da Belluno a Padova nella seconda metà del Quattrocento. Appunti*, Archivio storico di Belluno, Feltre e Cadore 85, 2014, s. 5–30, a rovněž úvod k nové edici Miariho kroniky.

31) Již 2. a 5. května totiž Zikmund vydal několik listin pro Belluno a Feltre, jak vyplývá z HHStA, RR E, fol. 24r, 26r; srov. RI XI/1, č. 215, 216, 225.

32) HHStA, RR E, fol. 25v–26r; srov. RI XI/1, č. 240. Dnes ztracené privilegium otiskl G. PILONI, *Historia della Città*, s. 355–357, který ovšem (záměrně?) vynechal některá důležitá ustanovení. Roční census 1000 zlatých platilo Belluno již dříve Viscontimu; srov. *Codice diplomatico della signoria dei Visconti sopra Belluno e Feltre (1388–1404)*, ed. Francesco PELLEGRINI, Venezia 1869, s. 23, č. 2.

33) HHStA, RR E, fol. 24r–26v; *Documenti antichi trascritti* IV, č. 734; srov. RI XI/1, č. 215, 216, 225, 230a, 231, 232, 233, 239. Pozornost si zaslouží erbovní privilegium pro bellunské rody Miari, Doglioni a di Foro, jejichž opis z roku 1468 i s vyobrazením erbu se nachází v Archivio di Stato di Padova, odkud ho otiskl i s barevnou reprodukcí E. M. FORIN, *I Miari Vareschi*, Appendice 1, s. 24–25. K Zikmundovým koncesím pro měštany z Belluna stručně Gisela BEINHOFF, *Die Italiener am Hof Kaiser Sigismunds (1410–1437)*, Frankfurt am Main – Berlin – Bern et al. 1995 (= Europäische Hochschulschriften. Geschichte und ihre Hilfswissenschaften 3/620), s. 212–213; k lateránským falckrabatům Petr ELBEL, *Falzum palatinátní listiny Zikmunda Lucemburského pro Jana Seydenneyera z Erkingen. Příspěvek k diplomatice palatinátních listin římských králů a císařů z lucemburské dynastie*, in: Datum per manus. Přátelé, kolegové a žáci Zbyňku Svitákoví k 60. narozeninám, edd. Lukáš Führer – Ivana Musilová – Josef Voborný et al., Brno 2015, s. 209–288.

34) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 39r; Zikmundův mandát a kredenční listina pro Mikeše jsou inzerovány in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 74v (1. ledna 1413); srov. též ne zcela přesné registry in RI XI/1, č. 392, 393.

35) Srov. ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 76v (7. února 1413); fol. 77r (15. února 1413); HHStA, RR E, fol. 55r (22. června 1413); k poslední listině srov. též RI XI/1, č. 536, kde ovšem Wilhelm Altmann interpretuje termín *sales* jako solivar.

36) Opis notářského instrumentu in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 76r (29. ledna 1413).

službách, což mu na přelomu let 1419/1420 vyneslo jmenování nejvyšším mincmistrem Českého království, a později sehrál důležitou úlohu v počáteční fázi husitských válek.³⁷

Mezitím se 17. dubna po obtížných jednáních podařilo uzavřít pětileté příměří s Benáťany se zachováním statu quo, o čemž Zikmund ještě týž den psal do Belluna.³⁸ Na konci května 1413 se pak král se svým doprovodem odebral do severního Benátska. Jeho itinerář vykazuje jisté nejasnosti, což je pravděpodobně dáno tím, že místo a datum udávané v listinách, které slouží za hlavní pramen pro rekonstrukci Zikmundových pobytů, nemusí vždy odpovídat skutečnosti.³⁹ V každém případě je jisté, že římský král strávil na severu Benátska téměř celý měsíc, přičemž navštívil Belluno, Feltre i Serravalle. V době svého pobytu v Bellunu byl ubytován v Palazzo comunale, a zasedání městské rady proto muselo proběhnout výjimečně v sakristii dómu.⁴⁰ Později se připomíná, že král měl v přítomnosti tridentského biskupa a mnoha měšťanů slíbit dodržování svého privilegia vydaného ve prospěch města.⁴¹ O jeho pobytu v Bellunu a Feltre zaznamenal Andrea Redusio několik historek, jimž ovšem vzhledem k jeho nepřátelskému postoji vůči římskému králi, kterého nazývá „barbarským císařem“, spíše nelze přikládat velkou váhu.⁴² Královská kancelář byla mezitím zaneprázdněna vydáváním nejrůznějších milostí, o které žádali petenti z celého okolí.⁴³ Vždyť pokud pomineme katastrofální tažení Ruprechta Falckého, neobjevil se římský panovník v Itálii od Karlovy jízdy v letech 1368/1369. Osobní přítomnost panovníka proto jistě měla důležitý symbolický rozměr.

37) K Mikešově kariéře po roce 1420 srov. František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*, Disertační práce, FF UK, Praha 1948, s. 126, č. 368; Týž, *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998, ad indicem.

38) *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* XII, ed. Šime LJUBIĆ, Zagrabiae 1882, s. 104–105; G. VERCI, *Storia della Marca* XIX, Documenti, s. 66, č. 2111. Kromě výše citovaných prací srov. Jörg K. HOENSCH, *Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368–1437*, München 1996, s. 170.

39) Srov. *Itinerar König und Kaiser Sigismunds von Luxemburg 1368–1437*, ed. Jörg K. HOENSCH, Warendorf 1995 (= Studien zu den Luxemburgern und ihrer Zeit 6), s. 91; *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)*, edd. Pál ENGEL – Norbert C. TÓTH, Budapest 2005, s. 96; nejnověji Péter E. KOVÁCS, *Zsigmond király itáliei itineráriuma (1412–1414 és 1431–1433)*, in: *Archivarium historicorumque magistra. Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára*, edd. Zsófia Kádár – Bálint Lakatos – Áron Zarnóczki, Budapest 2013, s. 359–389, zde s. 366. Na úskalí studia itinerářů upozornil Ivan HLAVÁČEK, *K organizaci státního správního systému Václava IV. Dvě studie o jeho itineráři a radě*, Praha 1991 (= Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica, Monographia 137), s. 46–49.

40) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 51r (5. června 1413).

41) Tamtéž, fol. 73v: *cum ipsam residenciam faceret in dicta sua civitate Belluni, promisit eisdem civibus predictum eorum privilegium et omnia in eo consueta semper observare et observari facere presente domino episcopo Tridentino et multis civibus* (18. ledna 1414).

42) *Chronicon Tarvisinum*, RIS XIX, col. 826: *Sigismundus rex Hungariae dictus imperator, nondum tamen coronatus, sed per multum temporis electus, post novitates Venetis factas in Marchia Tarvisina ac in Histria civitatem Belluni venit. Et dum sponsa quaedam in civitate duceretur, praesumerunt Gibellini illum invitare, ut sponsam dignaretur sociare marito. Qui sic fecit. Et dum illam in domo sponsi posuisset, ipsa ex capite suo sustulit fertum suum et illud capiti imperatoris apposuit. Et haec est corona barbari imperatoris nostri*. Srov. J. ASCHBACH, *Geschichte Kaiser Sigimunds* I, s. 350–351. Ve Feltre se měl zase Zikmund procházet v objetí s rakouským vévodou, přičemž se oba umazali od bláta. Snad na tuto pasáž naráží W. BAUM, *Císař Zikmund*, s. 104.

43) Stačí odkázat na RI XI/1, č. 506–545.

Vzhledem k řečenému Zikmundově „slibu“ na shromáždění bellunských měšťanů je zarážející, že již 5. června 1413, tedy přesně v průběhu svého pobytu v Bellunu, zastavil hejtmanství měst Belluno, Feltre, Cordignano, Serravalle a hrabství Zumelle hraběti Jindřichovi IV. z Gorice.⁴⁴ K tomuto datu se alespoň hlásí jeho německá listina, dochovaná v říšských registrech.⁴⁵ Originál listiny se shodným zněním byl ovšem vystaven teprve 23. června ve Feltre.⁴⁶ Zikmund Jindřicha jmenoval „nejvyšším hejtmanem a zástupcem“ (*unsern und des Reichs obristen hauptman und vorweser*) a postoupil mu všechna práva a příjmy zmíněných měst a hrabství, dokud mu nebude vyplacena částka 16 000 zlatých. K tomuto kroku tedy krále donutily především neuhrazené finanční pohledávky vůči hraběti z Gorice a snaha udržet si ho jako svého spojence.

Je otázkou, kdy Zikmund, resp. hrabě, oznámil novou skutečnost poddaným v severním Benátsku; faktem je, že na počátku ledna následujícího roku se v Bellunu o Jindřichově jmenování vědělo.⁴⁷ Teprve 16. ledna 1414 se však na zasedání bellunské rady objevil zástupce hraběte Kašpar Kochmeister, který předložil opis Zikmundových listin, mezi nimiž byl též latinský překlad zástavní listiny, a požadoval jménem svého pána vládu nad městem a městské příjmy. Zatímco původní německá listina hovořila pouze o zástavě „hejtmanství“ (*houbtmanschafft*), v latinské verzi, kterou nepochybně vyhotovila až kancelář hraběte, se již uvádí, že král Jindřichovi „dává a postupuje“ příslušná města a hrabství.⁴⁸ To se setkalo se značným odporem a bylo rozhodnuto vyslat poselstvo k Zikmundovi, které mu mělo připomenout, že zástava „zcela odporuje“ (*penitus adversatur*) jeho budínskému privilegii.⁴⁹ Současně měšťané zpravili hraběte, že ho rádi přijmou za hejtmana a ochotně se podřídí Zikmundovu výroku, ovšem stále pod podmínkou, že nebude odporovat původnímu privilegii.⁵⁰ Překážkou tedy zjevně nebylo jmenování hraběte z Gorice hejtmanem, ale především rozsah jím (neoprávněně) nárokováných pravomocí. Je

44) Zástavu krátce zmiňuje Fabio CUSIN, *Il confine orientale d'Italia nella politica europea del XIV e XV secolo* I, Milano 1937, s. 296; k osobě Jindřicha z Gorice srov. Alois NIEDERSTÄTTER, *Österreichische Geschichte 1400–1522. Das Jahrhundert der Mitte. An der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, Wien 1996, s. 202–204.

45) HHStA, RR E, fol. 49v; srov. RI XI/1, č. 513a.

46) HHStA, Allgemeine Urkundenreihe, sub dato; srov. RI XI/1, č. 537 (chybně k 22. červnu 1413). Je však třeba upozornit, že zatímco v říšských registrech je jako příslušný notář zodpovědný za vyhotovení listiny uveden Michal z Břestu, na originále je podepsán Petr Wacker.

47) Srov. ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 69r–v (6. ledna 1414). Toho dne byli vysláni Pietro Vivenzi di Verona a Nicolò Crepadoni jako vyslanci k hraběti z Gorice, který je označován jako hejtman. Již 20. listopadu sice Zikmund vydal mandát pro Belluno, v němž obyvatele nabádal k poslušnosti novému hejtmanovi, avšak tento list jim byl předložen zástupcem hraběte teprve 16. ledna, jak plyne z registrační poznámky v bellunských registrech. Srov. ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 79v; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 75, č. 2118 (edice bez registrační pozn.).

48) Opis latinského překladu listiny in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 79r–v, odkud ho otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 67–69, č. 2113: *damus et concedimus suprascriptas civitates...*

49) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 72r–74r (16.–18. ledna 1414); ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 80r; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 76, č. 2119 (19. ledna 1414).

50) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 81r–v; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 77–79, č. 2121: *quia secundum quod prefata serenitas imperialis nostris oratoribus et nobis per eosdem personaliter mandabit, parebimus incontinenti, dummodo eiusdem invictissime celsitudinis privilegia nobis et communitati nostre concessa data Bude et oretenus in hac sua civitate confirmata perpetuo*

třeba podotknout, že ve Feltre měl Kochmeister větší úspěch, neboť tam mu prostý lid (*populares*) proti vůli urozených předal klíče od města.⁵¹

Bellunští vyslanci zastihli Zikmundův dvůr v Cremoně a skutečně dosáhli svého, neboť Zikmund nařídil hraběti, aby zachovával práva města s tím, že mu náleží pouze jeho komorní příjmy, tj. především onen roční census 1000 zlatých.⁵² Poměrně vágní nařízení ovšem neuspokojilo ani jednu ze stran a spory probíhaly i nadále. Není zde bohužel prostor pro podrobnější výklad, nicméně lze shrnout, že soužití mezi zástupcem hraběte Kašparem Kochmeisterem (*vicecapitaneus*), jeho německými familiáři, kteří sídlili na bellunském hradě, a měšťany se neobešlo bez vážných konfliktů a opětovných stížností u krále. Z nich uvedme jedinou: Kochmeisterovi familiáři spolu s posádkou hejtmana v Zumelle měli nejprve okrást a zranit několik obyvatel z předměstí Belluna, když se vraceli z trhu. Několik dní poté asi 20 ozbrojenců z hradní posádky popíjelo v krčmě na předměstí Campedello, a když jim hospodský předložil účet za víno, místo zaplacení ho těžce zranili, načež se přesunuli do jiné krčmy, kde se opakoval stejný scénář s tím rozdílem, že hospodský si zavolal na pomoc další měšťany. V následující potyčce, do níž se zapojili též měšťtí žoldnéři, bylo zraněno několik měšťtanů a jeden z „Němců“ byl dokonce zabit.⁵³ V jiném listu se jen lapidárně konstatuje: „s těmi Němci se nemůžeme shodnout...“⁵⁴ Ostatně i v dalších městech existovalo značné napětí; o hejtmanovi ve Feltre Kašparu Schiesserovi již byla řeč a jiná zpráva naznačuje, že ani obyvatelé Serravalle nebyli s osobou svého hejtmana zcela spokojeni.⁵⁵

Snad tyto neustálé stížnosti a rozmluva s vyslanci z Feltre vedly Zikmunda nakonec k tomu, že na jaře roku 1415 odvolal zástavu hraběti z Gorice a slíbil mu vyplatit v několika splátkách dlužných 16 000 zlatých. Obyvatelé Belluna a Feltre měli totiž na královském dvoře několik vlivných přímluvců. Na prvním místě to byl Zikmundův dvorní rada Enrico Scarampi di Asti, biskup z Belluna a Feltre, který

inviolabiliter et omnimodo nobis observentur et aliter nec alio modo continentiam pretacti privilegii vestri non intendimus observare... (23. ledna 1414).

51) Srov. list bellunské rady hraběti Ercolovi da Camino in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 80v; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 77, č. 2120: *sensimus populares Feltri impetuose tradidisse obedientiam cum clavibus civitatis Cochmagistro nomine comitis Goritie et Tirolis contra tamen voluntatem nobilium et bonorum hominum dicte civitatis Feltri...* (19. ledna 1414).

52) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 82r; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 79–80, č. 2122: *receptis dumtaxat ab eis, de quibus de jure camere nostre imperiali respondere debent et tenentur...* (4. února 1414).

53) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 89v: *dum multi de sociis suis numero XX^{ti} vel circha armati ensibus et aliis armis essent in burgo Campedelli ad tabernas et bibissent et requisiti a tabernario, quod solverent pro vino, pro solutione vulneraverunt eum pluribus vulneribus acriter et hoc facto, non se moventes, iverunt ad alliam tabernam et similiter denegantes solvere pro vino bibito, voluerunt alium vulnerare tabernarium, qui clama[n]s auxilium, comovit aliquos amicos et attinentes suos borgensses ad deffensionem suam contra dictos Teotonicos invaxores et orta rissa inter eos magna; vulneratus fuit quidam allius civis et interfectus fuit quidam Teotonicus, famulus dicti Cocomaster...* (3. prosince 1414).

54) Tamtéž, fol. 90r: *cum istis Teutonicis non possumus concordare...* (1. března 1415).

55) Ke Kašparu Schiesserovi srov. G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 6–13. O hejtmanovi v Serravalle, který měl od Bellunských protiprávně vymáhat mýto, se vyjádřil tamější urozený měšťtan Donato: *de omnibus controverssiis, que huic comunitati fiunt, dominus capitaneus castris terre Seravalis est culpabilis et quod totum defectum est predicti domini capitanei...* ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 162r (23. února 1415).

působil mimo jiné jako králův diplomat.⁵⁶ Další kontaktní osoby představovali Brunoro della Scala, exulant z Verony a Vicenzy, (zvolený) aquilejský patriarcha Ludvík z Tecku a již zmíněný Pippo Spano.⁵⁷ Funkci těchto osob jakožto vlivných přímůvců na Zikmundově dvoře lze vcelku dobře doložit. Když se bellunská městská rada obracela na krále, zpravidla zaslala rovněž suppliku někomu z těchto mužů, který měl zajistit, resp. urychlit příznivé vyřízení žádosti.⁵⁸ Bellunští si tyto výhody dobře uvědomovali, a když od nich Enrico Scarampi vymáhal jisté pohledávky, Nicolò Persicini v radě navrhl, aby mu raději všechno dali, protože biskup „může prospět městu Bellunu u královského majestátu, ale také [mu může] uškodit“.⁵⁹

Dne 26. června 1415 Zikmund ustanovil říšským vikářem v Bellunu, Feltre a v hrabstvích Zumelle a Cesana (dnes Lentia) Oldřicha Skálu z Lulče a ve městech Serravalle a Cordignano Rudolfa z Betz. Teprve několik dní nato odvolal předchozí zástavu postoupených měst a území hraběti Jindřichovi z Gorice, zprostil jejich obyvatele všech finančních závazků vůči němu a sám se zavázal v průběhu čtyř let dluh uhradit, a to včetně 1800 zlatých, které hrabě již nějakou dobu neúspěšně vymáhal od Bellunských.⁶⁰ Zastavme se však nejprve krátce u osob nových vikářů.

Oldřich Skála z Lulče pocházel z drobné moravské šlechty a roku 1415 se zúčastnil kostnického koncilu. O jeho vazbách k Zikmundovi do této doby nemáme žádné zprávy, takže se zdá, že do služeb římského krále vstoupil až v Kostnici.⁶¹ Když ovšem Bellunští Oldřichovi v říjnu 1415 vyhrožovali, že v případě nerespektování jejich privilegií zpraví o celé záležitosti Zikmunda, Oldřich jim odpověděl, aby si tento krok dobře rozmysleli, neboť „císař nás dobře zná netoliko tento den v naší službě, ale již od mládí“.⁶² Je otázkou, jakou váhu můžeme přikládat těmto slovům;

56) Srov. Luigi ALPAGO-NOVELLO, *Enrico de' Scarampi vescovo di Belluno e Feltre (1404–1440)*, Feltre 1941 (samostatný otisk z Archivio storico di Belluno, Feltre e Cadore 12, 1940; 13, 1941); Gianmario DAL MOLIN, *I vescovi di Feltre nei primi decenni del XV secolo*, in: Federico IV d'Asburgo e la contea vescovile di Feltre, ed. Gianfranco Granello, Feltre 2001, s. 133–160. *Litterae consiliariatus* pro Scarampiho in HHStA, RR E, fol. 43r (31. prosince 1412); srov. RI XI/1, č. 391.

57) K Brunorovi della Scala srov. G. BEINHOF, *Die Italiener am Hof*, s. 203–207; Gaetano COGO, *Brunoro dalla Scala e l'invasione degli Ungari del 1411*, Nuovo Archivio Veneto 5, 1893, s. 295–332; John E. LAW, *Venice, Verona and the della Scala after 1405*, Atti e Memorie dell'Accademia di Agricoltura, Scienze e Lettere di Verona 29, 1977/1978, s. 157–185; přetištěno in TÝŽ, *Venice and the Veneto*; k Ludvíkovi z Tecku nově Dieter GIRGENSOHN, *Teck (di) Ludovico, patriarca di Aquileia*, in: Nuovo Liruti. Dizionario biografico dei friulani I/2, Il Medioevo, ed. Cesare Scalon, Udine 2006, s. 811–821.

58) Srov. např. listy pro Brunora a biskupa Scarampiho in ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 306v (22. února 1417).

59) Tamtéž, fol. 107r–v. *cum possit prodesse comunitati Belluni penes regiam magestatem ac eciam nocere...* (25. srpna 1414); srov. tamtéž, fol. 120v. *potest intercedere pro ista comunitate ad serenissimam magestatem super factis comunis et sciet bene facere et exaudietur infalibilter cicuis quam unus civis, qui mittetur, cum sit de consilio prelibate regie maiestatis...* (29. září 1414).

60) HHStA, RR E, fol. 185v–186r (3. července 1415); ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 94v (3. července 1415); srov. RI XI/1, č. 1805, 1806.

61) K Oldřichovi srov. August SEDLÁČEK, *Něco o Husových průvodcích do Kostnice*, Časopis Společnosti přátel starožitností českých 29, 1921, s. 49–59, zde s. 56; Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Brno 42014, s. 73; P. ELBEL, *Scio, quod vos Moravi*, s. 57–59; Karel MLATEČEK, *Rytíři z Lulče. K dějinám rodu do husitské revoluce III*, Vyškovský sborník 8, 2011, s. 61–93, zde s. 85–88; TÝŽ, *Rytíři z Lulče a jejich přátelé*, Brno 2014, s. 167–171.

62) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 204v. *cum ipse dominus imperator nos non tantum isto die in serviciis nostris, sed a iuventute integre recognoscit* (26. října 1415).

není však nemožné, že Oldřich působil v Zikmundových službách již dříve. Tomu by ostatně nasvědčovala i sama skutečnost, že Oldřicha pověřil svým zástupcem na severu Benátska a udělil mu prestižní titul *consiliarius regis*.⁶³

Podstatně problematičtější je identifikace vikáře Rudolfa z Betz (*Betze, Bese*), u něhož není v prvé řadě zcela jisté ani to, zda pocházel z českých zemí. Lokality podobajících se jeho predikátu je totiž po Evropě celá řada. V případě českých zemí se nejpravděpodobněji jeví obec Vesce u Moravských Budějovic, která se ve středověku běžně psala *Bezce*.⁶⁴ Dále existuje možnost, že Rudolf pocházel z Uher. Jeho predikát by mohl odpovídat např. obci Bős/Gabčíkovo, ale také celé řadě lokalit s názvem Becs, Becse, Béc či Bece apod.⁶⁵ Konečně hrad se vsí Be(e)tz se nacházel též v Braniborsku.⁶⁶ Ani v jednom ze jmenovaných případů se ovšem nepodařilo objevit žádného Rudolfa, který by se psal po některé z těchto lokalit. Přesto existují nepřímé indicie, které naznačují, že se jednalo o osobu českého či moravského původu. V lednu 1415 Rudolfovo jméno figuruje mezi řadou dalších šlechticů z českých zemí na odpovědním listu určeném rakouskému vévodovi Fridrichovi IV.⁶⁷ V průběhu jeho pobytu na severu Benátska se pak často mluví o české posádce v Serravalle, která mu podléhala,⁶⁸ a když pak roku 1420 Rudolf uzavíral dohodu s Feltre ohledně jurisdikce nad několika vesnicemi náležejícími městu, písemnost vyhotovil jeho familiář Kříž z Prahy.⁶⁹ Skutečnost, že se Rudolf obklopoval osobami českého původu, tedy naznačuje, že sám pocházel z těchto končin. S jistotou to ovšem říci nelze.

V souvislosti se jmenováním Oldřicha a Rudolfa říšskými vikáři se zachovalo několik Zikmundových listin. Jednak je to „jmenovací“ listina pro Oldřicha, kde se ovšem nemluví o jeho „ustanovení“ vikářem, nýbrž Zikmund ho pouze pro zabezpečení míru „vysílá“ (*destinamus*) do příslušných oblastí a propůjčuje mu soudní moc se zachováním odvolacího práva. To má trvat až do odvolání panovníkem

63) Příslušná *litterae consiliariatus* se v tomto případě nedochovala. Oldřich je nicméně běžně titulován jako *consiliarius*; srov. např. HHStA, RR E, fol. 184v–185r (26. června 1415); též ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 92r (2. července 1415). Martin KINTZINGER, *Westbindungen im spätmittelalterlichen Europa. Auswärtige Politik zwischen dem Reich, Frankreich, Burgund und England in der Regierungszeit Kaiser Sigismunds*, Stuttgart 2000 (= *Mittelalter-Forschungen* 2), jej ve svém soupisu Zikmundových familiářů na s. 417–470 neevduje; o královských rádcích srov. tamtéž, s. 185–188. Dále je zde také možnost, že Oldřich mohl být jmenován radou již před rokem 1411 v Uhrách.

64) Ladislav HOSÁK – Rudolf ŠRÁMEK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 1980, s. 690; Vladimír NEKUDA, *Moravskobudějovicko, Jemnicko*, Brno 1997 (= *Vlastivěda moravská* 65), s. 672.

65) Vycházel jsem pouze z rejstříků k maďarské regestové edici *Zsigmondkori oklevéltár* III–VII, ed. Elemér MÁLYUSZ, Budapest 1993–2001. Ani její editor zjevně Rudolfa nespojoval s uherským prostředím, neboť v regestu listiny citované v pozn. 69 ho uvedl pouze v původním tvaru *Betze*, aniž by ho přiřadil k nějaké lokalitě v Uhrách; srov. sv. VII, s. 316, č. 1354 (regest) a s. 574 (rejstřík).

66) *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Namenverzeichnis zu sämtlichen Bänden* I, ed. Adolph F. RIEDEL, Berlin 1867, s. 82–83 (rejstřík).

67) HHStA, Allgemeine Urkundenreihe, sub dato (28. března 1415). Za upozornění děkuji Dr. Günteru Katzlerovi a Dr. Petru Elbelovi.

68) ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 44r (11. srpna 1418); fol. 85v (20. června 1419); fol. 98v–99r (8. srpna 1419); *Vitae ducum Venetorum*, RIS XXII, col. 930.

69) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 119r; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 121–123, č. 2157: *Ego Crux de Praga, familiaris domini Rodulfy*... (14. února 1420).

(*beneplacito nostro perdurante*).⁷⁰ V případě Rudolfa se takováto písemnost nezachovala a je dokonce možné, že nebyla vůbec vydána.⁷¹ To nás vede k úvaze, že vystavení listiny předcházela nějaký (rituální?) akt jmenování např. na audienci před panovníkem, jenž měl konstitutivní význam. To, že ke jmenování vikářů došlo již dříve, naznačuje též skutečnost, že již 28. června, tedy dva dny po vydání Zikmundovy listiny, se v Bellunu vědělo o „hejtmanovi, který má brzy přijít“.⁷² Současně je třeba podotknout, že říšský vikariát byl značně flexibilním úřadem, udělovaným kvalitativně značně pestré množině příjemců s různými pravomocemi, což mělo za následek neexistenci jednotného a standardizovaného formuláře jmenovacích listin.⁷³

Zřejmě ještě týž den vydala Zikmundova kancelář mandát adresovaný obyvatelům Belluna a Feltre, v němž král oběma městům oznamuje, že po vyslechnutí vyslanců z Feltre (Giangiulio della Porta a Vittorio Buonviaggi) se rozhodl jmenovat Oldřicha a Rudolfa vikáři v příslušných oblastech a nařizuje jim, aby prvním z nich Belluno odvádělo 1000 a Feltre 500 zlatých a dále aby byly zásobeny hrady v obou městech.⁷⁴ Podobný mandát, tentokrát adresovaný všem poddaným v Oldřichově jurisdikci, byl vydán ještě o několik dní později;⁷⁵ jeho lidé byli navíc osvobozeni od cla na území Furlanska a v državách hrabat z Ortenburgu a Gorice.⁷⁶ Listiny, které současně sloužily jako určité doporučení obou nových vikářů, vychvalují jejich stálost ve víře a především vojenské zkušenosti a zdatnost (*viros utique martiales exercitii peritos*), což byly nepochybně hlavní predispozice pro vykonávání tohoto úřadu v konfliktním území na hranicích s Benátskou republikou.

Jak vyplývá z uvedených listin, hlavním posláním Oldřicha a Rudolfa bylo reprezentovat osobu panovníka na daném území a zajistit zachování míru a vykonávání spravedlnosti. Náklady na Oldřichův pobyt měly být hrazeny z královského censu z Belluna a Feltre (dohromady 1500 zlatých), který měla obě města podle

70) HHStA, RR E, fol. 184v–185r; opis z originálu in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 93v–94r; odkud listinu otiskl G. PILONI, *Historia della città*, s. 365–366 (26. června 1415). Srov. RI XI/1, č. 1790.

71) Vzhledem k tomu, že Rudolf byl jmenován vikářem v Serravalle a Cordignanu, absence takové listiny v registrech z bellunského archivu příliš nepřekvapuje. Vážnější je ale její nedochování v Zikmundových říšských registrech, i když ani to nemusí být nepřekonatelnou překážkou, neboť řada listin v těchto registrech nebyla evidována. Kromě toho je zde otázka hypotetických dalších (nedochovaných) řad Zikmundových register. Pro (ne)zanesení listiny do register byl zřejmě zásadní především zájem kanceláře, resp. Zikmunda, na zachování evidence o té konkrétní písemnosti, což bychom v našem případě jistě očekávali. K vedení register v Zikmundově kanceláři srov. Gerhard SEELIGER, *Die Registerführung am deutschen Königshof bis 1493*, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 3, 1890/1894, s. 223–364, zde s. 265–276.

72) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 176r: *quod adspectetur adventus alicuius capitanei nomine regie magestatis, quy in brevy hic debet esse...*

73) Na to upozornila M.-L. FAVREAU-LILIE, *Reichsherrschaft*, s. 86–87.

74) HHStA, RR E, fol. 185v (nedatováno); srov. RI XI/1, č. 1791.

75) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 92r; otiskl G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 14–15 (2. července 1415). Srov. též značně neurčitý Altmannův regist in RI XI/1, č. 1804, podle Harry BRESSLAU, *Regesten Sigismunds*, Forschungen zur deutschen Geschichte 8, 1878, s. 219–222, zde s. 221, č. 24.

76) Listina se zachovala pouze ve formulářové sbírce in Biblioteca Apostolica Vaticana, Pal. Lat. 701, fol. 328v (nedatováno); reprodukce: Magyar Országos Levéltár Budapest, sign. DF 287745. Srov. též Hermann HEIMPEL, *Aus der Kanzlei Kaiser Sigismunds. Über den Cod. Pal. Lat. 701 der Vatikanischen Bibliothek*, Archiv für Urkundenforschung 12, 1932, s. 111–180, zde s. 163, pozn. 5.

Zikmundova nařízení odvádět jeho říšskému vikáři. Z těchto příjmů musel ovšem Oldřich hradit výdaje spojené s vykonáváním svého úřadu a navíc ještě vyživovat svou družinu. Jak bude ještě dále patrné, výše částky nestačila tyto jistě nemalé náklady pokrýt a Oldřich byl nucen se uchýlit k půjčkám u místních měšťanů. Jakým způsobem byl financován pobyt Rudolfa z Betz, není z dochovaných pramenů patrné.

Již 7. srpna se Oldřich objevil v Bellunu a na zasedání městské rady přijal přísahu věrnosti nejprve od rektora Girolama Barbieriho di Bologna a poté od 42 radních a dalších veřejných činitelů města.⁷⁷ Navzdory odvolání zástavy hraběti z Gorice stále zůstával na bellunském hradě jeho zástupce Kašpar Kochmeister, a proto byl Oldřich zřejmě zprvu ubytován v biskupském paláci.⁷⁸ Nový říšský vikář pochopitelně nepřišel do Benátska sám. Spolu s ním přibyla do Itálie poměrně početná družina (*familia*) převážně českého původu – později Oldřich vyžadoval hrazení nákladů na 50 jízdních⁷⁹ – a kromě toho Oldřich využíval služeb svého nejmenovaného, italsky mluvícího kancléře.⁸⁰ On sám italsky neuměl, a musel se tedy spolehnout na schopné zástupce.

Na prvním místě to byl Habart z Adlaru, kterého Oldřich ustanovil hejtmanem na bellunském hradě. Habart pocházel z Lounska z českého šlechtického rodu, jenž odvozoval svůj predikát od orlice nesené na štítě. Služba panovníkovi nebyla v rodě Adlarů ničím novým; již Habartův otec Mstidruh byl dvořanem Václava IV. a jeho vzdálený příbuzný Jan z Krásného Dvora působil pro změnu v žoldu Zikmunda, tudíž nás příliš nepřekvapuje, že svůj osud s novým římským králem spojil též Mstidruhův syn.⁸¹ Zdá se, že Habart byl na svou dobu poměrně výjimečnou osobností, neboť byl schopen fungovat jako tlumočnick při jednání mezi Oldřichem a bellunskými měšťany⁸² a dokonce sám psal latinské listy, resp. je byl schopen latinsky podepsat.⁸³ V jednom listu adresovaném bellunské radě pak dokonce cituje

77) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 182v, kde je též seznam všech přísahajících.

78) To, že Palazzo vescovile bylo dočasnou Oldřichovou rezidencí, naznačuje skutečnost, že právě tam mu byla předána ze strany města první splátka ročního censu; srov. tamtéž, fol. 185r.

79) Tamtéž, fol. 193v: *quod [Oldřich] vult et habere debet expensas a comunitate ista pro quinquaginta equis et quinquaginta personis et de hoc asserit habere licenciam a serenissima imperiali mayestate...* (6. října 1415).

80) Tamtéž, fol. 187v: *unam litteram scriptam in Teotonico huic comunitati, que littera hostenssa fuit magnifico domino Ulrico Schalla, qui eam fecit reducere per eius cancelarium de Teotonico ad litteram...* (20. září 1415).

81) Srov. heslo August SEDLÁČEK, *Z Adlaru*, in: Ottův slovník naučný I, Praha 1888, s. 209–211, a především Eduard MAUR, *Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora*, Táborský archiv 10, 2000/2001, s. 25–71, zde s. 63–69.

82) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 95r–v: *licet ipse dominus Henricus Scalla, miles ac, ut supra, vicarius generalis, loqueretur verbis Teutonicis, quia verba illa Teutonicha fuerunt ibidem [...] declarata in litterally sermone per dominum Albertum, castellanum castris predicti, cognatum ipsius domini Henrici Scalla, ad hoc in comunem interpretem assumptum ab ambabus predictis partibus...* (11. ledna 1416).

83) Tamtéž, fol. 98v: *Ego Albertus de Adlar, capitaneus castris Belluny, manu propria SSi* (15. března 1417). Zkrácené poslední slovo lze rozvést buď jako *scripsi* nebo *subscripsi*. Srov. Adriano CAPPELLI, *Dizionario di abbreviature latine ed italiane usate nelle carte e codici specialmente nel medio-evo*, Milano 1967, s. 363, který v zásadě připouští obě varianty. Osobně se přikláním spíše k první možnosti, protože podpisová formule se uváděla většinou ve zvrátěném tvaru *me subscripsi*.

sv. Augustina.⁸⁴ Nabízí se tedy hypotéza, zda Habart původně nenavštěvoval univerzitu, a to – vzhledem k jeho znalosti italštiny – konkrétně v Itálii. V každém případě se jistě nejednalo o jeho první návštěvu Apeninského poloostrova.

V jednom instrumentu sepsaném bellunským veřejným notářem je Habart označován jako Oldřichův „příbuzný“ (*cognatus*).⁸⁵ Tuto skutečnost sice z jiných pramenů verifikovat nelze, ovšem není zcela nepravděpodobná. Habart nebyl jediným příslušníkem rodu Adlarů v severním Benátsku. Na podzim roku 1416 se totiž mluví o jeho nejmenovaném bratrovi, který měl působit jako hejtman na hradě Zumelle. Asi o půl roku později se pak v mandátu Oldřicha Skály připomíná Heralt, kastelán v Zumelle, jenž byl s tímto s velkou pravděpodobností totožný.⁸⁶

Poněkud komplikovanější je identifikace hejtmana ve Feltre. Ten se připomíná až roku 1417 jako Jimram z Mračenic (*Gymram de Mrazenycz*).⁸⁷ Jednalo se tedy s největší pravděpodobností rovněž o osobu českého původu. Situaci ovšem komplikuje fakt, že ves Mračenice na Českokobrodsku, která ortograficky nejlépe odpovídá zmíněnému predikátu,⁸⁸ se v té době nacházela v majetku břevnovského kláštera.⁸⁹ Ještě méně pravděpodobné se jeví spojení s lokalitou Mračnice na Domažlicku – ani zde nevíme o žádném šlechtickém rodu, který by odvozoval svůj původ od této vsi.⁹⁰ Nabízí se ještě možnost, zda nešlo o Jimrama z Doubravice, zatím jediného Zikmundova dvořana z českých zemí s tímto křestním jménem, kterého známe.⁹¹ Ani v tomto případě ovšem nejsme schopni vysvětlit, proč by Jimram užíval predikátu „z Mračenic“. Ten se navíc roku 1417 objevuje v jihlavské popravčí knize, což vylučuje jeho pobyt v Itálii v této době.⁹² Přestože tedy Jimrama nejsme schopni jednoznačně identifikovat, jeho český původ se zdá poměrně pravděpodobný.

Skupiny familiářů výše uvedených vikářů a hejtmanů tvořili především Češi, resp. Moravané. Přesné „národnostní“ složení – jakkoli je tento výraz pro středověk anachronistický – posádek jednotlivých hradů pochopitelně nikdy nebudeme schopni poznat, ovšem z řady dokladů je možné si udělat poměrně slušnou představu. V pramenech se tu a tam objevují čeští familiáři bellunského hejtmana Habarta;

84) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 278v (25. října 1416). Je ovšem možné, že ačkoli zde Habart vystupuje v první osobě (*scribam*), list ve skutečnosti stylizoval a sepsal některý z jeho familiářů.

85) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 95r–v (11. ledna 1416).

86) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 274r–275r: *fratris mey, capitanei Zumelarum...* (20. října [1416]); ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 98v: *Hereltoni, castelano nostro in Zumelle...* (ante 15. března 1417).

87) Tamtéž, fol. 112r (24. srpna 1417).

88) Srov. Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny* III, Praha 1951, s. 143.

89) *Decem registra censuum bohemia compilata aetate bellum husiticum praecedente*, ed. Josef EMLER, Praha 1881, s. 176; *Registra zápisůw královských i obecných roku 1454*, ed. František PALACKÝ, in: AČ 2, Praha 1842, s. 452; August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1909, s. 622.

90) Tamtéž, s. 622.

91) Srov. P. ELBEL, *Scio, quod vos Moravi*, s. 81. V seznamu Zikmundových straníků, který zpracoval F. KAVKA, *Strana Zikmundova*, se žádná osoba jménem Jimram neuvádí.

92) *Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405–1457*, ed. František HOFFMANN, Praha 2000 (= AČ 38), s. 26.

rovněž posádka hradu Zumelle měla být obsazena Čechy.⁹³ Marino Sanudo později zmiňuje 42 Čechů, kteří měli bránit městskou citadelu v Serravalle proti Benátčanům.⁹⁴ Zdá se tedy, že Oldřich Skála a Rudolf z Betz s sebou do Itálie přivedli poměrně značný počet ozbrojenců z českých zemí.

Prvním problémem, který Oldřich Skála po svém příchodu musel vyřešit, byl Kašpar Kochmeister, který dosud odmítal vydat bellunský hrad. Oldřich se navíc doslechl, že hrabě z Gorice, zjevně nespokojen s odvoláním zástavy, prohlašuje, že „ti z Belluna a Feltre mu zničili jeho hrady, a že i kdyby měl použít všechny svůj majetek, tak se pomstí jim i jejich dětem“, a navrhl zpravit o celé záležitosti Zikmunda.⁹⁵ Bellunská rada vyslovila říšskému vikáři plnou podporu a Aldrovan-dino Doglioni prohlásil, že hrabě z Gorice nemá mít nad městem žádnou moc a že „rozhodně chceme být a žít pod císařskou vládou“.⁹⁶ O týden později Kochmeister sdělil, že je ochoten Oldřichovi hrad vydat za předpokladu, že mu město vyplatí jeho zadržené příjmy a že on sám je ochoten uhradit všechny své dluhy.⁹⁷ K tomu sice zjevně nedošlo, ovšem 20. září byl již bellunský hrad v Oldřichových rukou. Kochmeister však poslal radě města ultimátum: pokud nedostane své peníze do svátku sv. Diviše (9. října), je připraven vést se svými přáteli proti Bellunu válku.⁹⁸

Mezitím se Oldřich pokoušel všemi silami přesvědčit městskou radu, aby zvedla měsíční plat, který měl sloužit na udržování hradní posádky, z 300 liber parvů na 500. Bellunští oprávněně argumentovali zněním Zikmundova budínského privilegia, kde je výslovně stanoveno, že mají kastelánovi platit toliko 300 liber. Oldřich nechal vcelku netradičně svolat celou širší obec města (celkem 103 lidí), od čehož si snad sliboval podporu prostých obyvatel Belluna (*populares*).⁹⁹ Ovšem ani tak se mu nepodařilo prosadit svůj úmysl; např. Pietro Vivenzi di Verona jeho požadavek

93) ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 51v (18. října 1418).

94) *Vitae ducum Venetorum*, RIS XXII, col. 930.

95) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 185v: *quod illi de Cividado et de Feltró destruebant castra sua et si deberet expendere omnia bona sua, ipsum oportet facere vindictam suam super ipsos de Cividado et de Feltró et super filios suos...* (21. srpna 1415). Pod názvem *Cividadum* se rozumí Belluno, jež bylo dříve nazýváno též Civald(e) di Belluno; srov. Lucio DOGLIONI, *Notizie storiche e geografiche della città di Belluno e sua provincia con dissertazioni due dell'antico stato e intorno al sito di Belluno*, Belluno 1816, s. 32–33.

96) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 185v: *quod iam dedimus obedienciam magnifico domino Ulrico Schalla tamquam vicario generali serenissime imperialis mayestatis et quod nullo modo hec comunitas patti vult, quod d.[ominus] comes Goricie habeat dominium huius civitatis Belluni et quod omnino volumus esse et vivere sub imperiali dominio.*

97) Tamtéž, fol. 186r (28. srpna 1415).

98) Tamtéž, fol. 187v–188r: *omnia dampna mea et soluciones prescriptas habere intendo et vollo vos et omnes civitatis Belluny iurisdictionis subiacentes cum amicis meis et aliis coaiutoribus [!], quantum potero, impugnare post festum sancti Dyonisii...* (13. září 1415).

99) Tamtéž, fol. 187v–191r (20. a 24. září 1415). Širší či obecná rada (*Consiglio generale*) se svolávala pouze zřídka; obvykle se scházela pouze velká rada (*Consiglio maggiore*), jíž předsedal rektor a kterou tvořilo 48, resp. 54 osob. Kromě toho existovala též menší rada (*Consiglio minore*), jejíž autorita byla od této delegována. Srov. Federico PATETTA, *Nobili e popolani in una piccola città dell'Alta Italia. Discorso letto il giorno 7 novembre 1901 per l'inaugurazione degli Studi nella R. Università di Siena*, Siena 1902 (samostatný otisk z *Annuario Accademico della R. Università di Siena dell'anno 1901/1902*), s. 17–18.

odmítal s tím, že pokud Oldřichovi nyní dají něco navíc, „stejně tolik bude chtít ten, co přijde po něm“.¹⁰⁰

Oldřich se s tím nespokojil a prohlásil, že chce sám městu ustanovovat rektora. Dále požadoval jeden z klíčů od městské pečeti a doplnění zásob na hradě, od čehož si zjevně sliboval zlepšení kontroly nad městem. Tato opatření by ovšem výrazně zasahovala do městských svobod, a Bellunští proto okamžitě vyslali své zmocněnce na hrad a Oldřich nakonec odstoupil v podstatě od všech svých požadavků.¹⁰¹ V důsledku toho vyjádřil 14. října radě prostřednictvím svého zástupce Francesca di Savorgnano z Cividale svou nespokojenost a úmysl odejít „jinam, kde bude moci žít na odpovídající úrovni“ (*alibi, ubi vivet honorifice*).¹⁰² Zdá se, že se nejednalo o planá slova, protože v následujících týdnech nacházíme Oldřicha ve Feltre. Kromě toho je třeba dodat, že nejpozději v září se přesunul do Serravalle též Rudolf z Betz, o jehož aktivitách v úřadu říšského vikáře však vzhledem k absenci pramenů nejsme dobře informováni.¹⁰³

Dalším jablkem sváru mezi Oldřichem Skálou a bellunskou radou se stal spor o obsazení úřadu bellunského rektora. Bellunští si zvolili Almeriga del Bene di Sacile, Oldřich se však postavil rezolutně proti. Důvod jeho nepřátelství vůči Almerigovi není jasný; mluví se pouze o tom, že je mu velmi „odporný“ (*exosus*) a že ho „nemá za přítele“ (*non habet ipsum dominum Almericum pro amico*).¹⁰⁴ Bellunská rada byla původně pevně rozhodnuta bránit neodvolatelnost nového rektora, ovšem Oldřich prohlásil, že „on je císařský vikář a že mu mají vyhovět“.¹⁰⁵ Rada proto nakonec z obav před královským zástupcem skutečně ustoupila a místo Almeriga byl za nového rektora přijat Antonio della Rocca di Ascoli.¹⁰⁶

Zatímco se Oldřich zabýval výše řečenými záležitostmi, Habart z Adlaru se pokoušel vyřešit neuspokojivý stav zásob na bellunském hradě a požádal městskou radu o půjčku 100 *calvee* obilí. To mu bylo skutečně přislíbeno, přičemž Habart měl do určitého termínu zboží vrátit s tím, aby šlo o obilí „dobré a ne německé“ (*bonum et non Teutonicum*); v opačném případě mu měla být jeho hodnota strhnutá z jeho měsíčního platu.¹⁰⁷ Téměř úsměvná epizoda ukazuje především dvě věci: jednak chronickou nouzi hradní posádky (nejednalo se totiž o ojedinelou Habartovu

100) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 191r: *Et si daretur vel donaretur aliquid de superfluo magnifico domino Ulrico Schala, generali vicario, et similiter vellet unus alius, qui veniret post ipsum d.[ominum] Ulricum, et sic iremus contra privilegium concessum huic comunitati.*

101) Tamtéž, fol. 194r–195r (7. října 1415).

102) Tamtéž, fol. 196r.

103) Tamtéž, fol. 187v (20. září 1415).

104) Tamtéž, fol. 208r (24. listopadu 1415); fol. 210v (5. prosince 1415).

105) Tamtéž, fol. 209v: *quod ista comunita[s] per ipsum d.[ominum] Henricum rogatur, quod nullo modo dominus Almericus Delbene de Sacillo hic acceptetur pro vicario, cum valde sit ey exosus et cum ipse dominus Henricus Scalla sit vicarius imperialis et ideo siby debet tamen in aliqua complacere et quod hoc, quod dicit, non ut velit infringere aliqua nostra privilegia, sed quia ipse dominus Almericus ey non cedit in animam et quod si ista comunitas ipsum accepiet pro vicario, ipse dominus Henricus Scalla de hoc numquam habebit pazienziam* (28. listopadu 1415).

106) Tamtéž, fol. 219v–220r (1. ledna 1416).

107) Tamtéž, fol. 212v–214r (14. prosince 1415).

žádost),¹⁰⁸ ale především nátlakové mechanismy, které bellunská rada často používala. Přestože byl totiž kastelán mimo jurisdikci městského rektora a rady, byl materiálně do značné míry závislý na příjmech plynoucích z města (300 liber parvů), z nichž musel živit rovněž svou rodinu.

Zdá se, že přes řadu třecích ploch zůstávaly vztahy mezi Oldřichem a Bellunskými zatím korektní. Ačkoli jeho podrobnější itinerář rekonstruovat nelze, nacházíme ho v první polovině roku 1416 v Bellunu, ve Feltre a později též v Serravalle s Rudolfem z Betz.¹⁰⁹ Z pramenů tedy vysvítá, že svou pozornost rozděloval vcelku rovnoměrně mezi jednotlivé jemu svěřené oblasti. V polovině května dorazili do Belluna Oldřichovi zástupci a tlumočili radě jeho ochotu uzavřít s nimi mír a urovnat spory. Bylo jim však sděleno, že město s Oldřichem žádný spor nevede s ujištěním, že se mu ve všem podřídí, pokud to nebude odporovat jejich privilegiím.¹¹⁰ Krátce poté zřejmě muselo dojít k prudkému zhoršení vztahů, neboť již na přelomu května a června se ve Feltre odehrála mírová jednání za účasti aquilejského patriarchy Ludvíka z Tecku, který se pokoušel urovnat konflikt mezi oběma stranami. Obsah dohody bohužel neznáme, ale situace, resp. nevráživost bellunské rady vůči Oldřichovi byla poměrně vážná. Nicolò Persicini např. v radě navrhoval, aby se Oldřich nijak nepletl do správy hradů Belluno, Feltre, Zumelle a Scala (jihozápadně od Feltre) a odešel i se svými lidmi; místo nich měl patriarcha ustanovit nové správce, kteří by přísahali věrnost tomuto prelátovi jménem krále.¹¹¹

Předehru takového kroku je asi třeba hledat v událostech, které se odehrály ve Feltre. Město v té době ovládaly boje mezi různými frakcemi, které barokní historiografie přisuzovala konfliktům mezi stoupenci krále Zikmunda, hraběte z Gorice a Benátek.¹¹² Ať již byly důvody jakékoli, rektor Ruggiero di Montecatino a městská rada odsoudili k vyhnanství 32 tamějších měšťanů, kteří posléze hledali zastání u Zikmunda a obdrželi od něj milost.¹¹³ Jakou roli v těchto událostech sehrál Oldřich Skála, nevíme. Ze Zikmundovy listiny ovšem vysvítá, že důvodem vyhnaní

108) Zdá se, že podobně neutěšená situace byla také na hradě ve Feltre. Srov. žádost o pomoc tamních kastelánů tamtéž, fol. 258r (16. července 1416).

109) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 95r–v (11. ledna 1416); ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 229r (25. ledna 1416); tamtéž, fol. 248v–249r (13. května 1416).

110) Tamtéž, fol. 248v–249r: *non habemus gueram nec aliquam inimiciam cum prefato domino Ulrico etc. et quod hec comunitas est prompta et parata ei obedire, dummodo non faciat aliquid, quod sit contra statum serenissimae imperialis maiestatis et contra privilegia concessa huic comunitati...*

111) Tamtéž, fol. 250r–v: *quod dominus Ulricus non impediunt [...] in castra civitatis Belluni, Feltri, Zumelarum et Scale et dominus patriarcha ponat unum in castro civitatis Belluni et similiter in aliis castris et fortificiis, qui iurent in eius manibus respondenti nomine serenissimi domini domini nostri imperatoris et ea tenere, salvare et custodire et redere ipsa castra ad omnem mandatum et beneplacitum prelibati domini nostri et quod omnino dominus Ulricus recedat et quod non habeat ad custodienda aliqua castra et gentes, que sunt in dictis castris et fortificiis, mutantur et ponantur alie gentes intus pro custodia ipsorum castrorum...* (30. května 1416).

112) Srov. A. CAMBRUZZI, *Storia di Feltre* II, s. 83; G. VERCI, *Storia della Marca* XIX, s. 111–112; též G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 16.

113) Zikmundova listina in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 99r; otiskl G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 16–17 (1. března 1417); srov. RI XI/1, č. 2092. Ruggiero di Montecatino je jako rektor ve Feltre doložen 15. dubna 1415: ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 91v; otiskl G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 13.

z města mělo být složení přísahy věrnosti jeho zástupci, tedy snad Oldřichovi.¹¹⁴ Podle jiného (nedatovaného) mandátu, který vydal Ludvík Falcký, protektor koncilu a Zikmundův místodržící v Kostnici, měl Oldřich údajně najmout 400 pěších na území rakouského vévody a Benátčanů, kteří pak jedné noci vnikli do Feltre za pokřiku „Ať žije pan Oldřich Skála!“ Svě odpůrce měl Oldřich nechat povraždit, jejich domy vyrabovat a rektora i s jeho rodinou zajmout. Ludvík mu proto nařídil urovnat veškeré spory a nastolit mír.¹¹⁵ Současně zpravil o celé záležitosti rektora Ruggiera (*Ugerius*). Z tohoto listu dále vyplývá, že měšťané z Feltre požádali o pomoc aquilejského patriarchu, hraběte z Gorice, Rudolfa z Betz a Ercola da Camino, hraběte z Cenedy.¹¹⁶ Událost lze tedy asi nejlépe vrocit zhruba do května 1416, neboť na jeho konci se na jednání bellunské rady mluvilo o příchodu patriarchy „kvůli tomu, co se přihodilo ve Feltre, a kvůli urovnání sporů s Oldřichem Skálou“.¹¹⁷

O dalších Oldřichových aktivitách po těchto dramatických událostech informování nejsme, ale vzhledem k tomu, že se vytrácí z místních pramenů, je pravděpodobné, že se kvůli širokému odporu vůči své osobě odebral zpět na Zikmundův dvůr. Podle pozdějšího obvinění ze strany bellunské rady měl Oldřich obrát o nějaké listiny jejich posla, kterého vypravili ke králi, poblíž Lucemburku, kde se Zikmund zdržoval v lednu 1417.¹¹⁸ Oldřich se pak s královským dvorem přesunul do Kostnice, kde je doložen počátkem března; z města na Bodamském jezeře nařídil bellunským měšťanům, aby zaplatili roční census do rukou Habarta z Adlaru.¹¹⁹ Podle všeho Oldřich v Kostnici zůstal a do Itálie se již nevrátil, ačkoli byl formálně stále říšským vikářem. Počátkem listopadu 1416 psal Enrico Scarampi do Belluna, že Zikmund opustil Calais a jeho příchod do Kostnice se očekává nejpozději do Vánoc. Biskup proto vybízel radu, aby co nejdříve vypravila své vyslance ke králi, neboť

114) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 99r; otiskl G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 16–17: *per prefatum quondam Rugerium, vicarium, et cives illa occasione, quod nostro et imperii sacri locumtenenti inibi realiter adeserunt sibi, ut merito debuerunt, hoberdientiam prestiterant, de civitate Feltrensi vi expulsi...*

115) *Acta concilii Constanciensis* IV, ed. Heinrich FINKE, Münster 1928, s. 475–476, č. 473: *quod cum quadringentis peditibus [...] ad ipsam civitatem Feltrensem accedere et per ianuam castris ex latere exteriori primo castrum ipsum et deinde cum armatura vestra proprioque vexillo vocaliter exclamando: „Vivat senior Ultricus Scala!“ platheas dicte civitatis ingredi debebatis, contradicentes, ne dominus remaneritis, acriter puniendo, quodque dicti rebelles medio tempore palacium, in quo vicarius moram trahit, capere ac ipsum vicarium cum tota sua familia, bonis et rebus suis, certos insuper nobiles cives et populares dictam civitatem gubernantes ac statum prefati serenissimi d[omi]ni n[ostri] regis in terris illis manutenentes ipsi dormientibus interficere necnon domos, res et bona eorum ad saccomannum ponere ... et clavibus civitatis ac portarum assumptis morti tradere decrevistis...*

116) Tamtéž, s. 476–478, č. 474. Listiny mohly být vydány v období mezi červencem 1415 a lednem 1417, kdy byl Zikmund mimo Kostnici; srov. *Itinerar König und Kaiser Sigismunds*, s. 95–97; *Itineraria regum et reginarum*, s. 99–101. Ve druhé z nich Ludvík píše *sicut in brevi creditur* [tj. Zikmund] *reversurus...* To by svědčilo pro jejich vydání spíše na konci příslušného časového úseku, avšak současně nelze tuto poznámku přeceňovat, neboť v brzký Zikmundův návrat se věřilo již v roce 1415.

117) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 250r: *ob casum incursum in civitate Feltri et propter concordiam componendi cum domino Ultrico Scala...* (30. května 1416).

118) Tamtéž, fol. 306r: *idem* [tj. bellunský posel] *itinerando per quoddam nemus, quod distat a Lucimburgo per septem miliaria...* V Lucemburku se Zikmund nacházel od 6. do 21. ledna 1417; srov. *Itinerar König und Kaiser Sigismunds*, s. 97; *Itineraria regum et reginarum*, s. 101.

119) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 98v (ante 15. března 1417).

„vaši nepřátelé zde i u krále jsou kdykoli připraveni způsobit vám nepříjemnosti“.¹²⁰ Skryval se snad pod tímto neurčitým označením Oldřich Skála?

Povzbuzena biskupovým listem začala bellunská rada s přípravami na vyslání poselstva. Po jistých peripetiích byli nakonec vyslanci zvoleni dva příslušníci předních šlechtických rodů, Michele Miari a Ippolito Doglioni, kteří obdrželi rozsáhlé instrukce.¹²¹ Ti měli po úvodních zdvořilostech krále požádat mimo jiné o potvrzení privilegií a městských statut, dále aby Zikmund zakázal kastelánovi jakkoli zasahovat do dění mimo bellunský hrad a také aby stvrdil obranný spolek mezi Bellunem a aquilejským patriarchou. Samostatné články pak byly vypracovány v záležitosti žaloby na Oldřicha Skálu. Tomu vyčítali především nejružnější loupeže a neoprávněné obohacování. Kromě toho byl zmíněn také případ Almeriga del Bene, o kterém již byla řeč. Je poněkud zarážející, že zde není vůbec zmíněn údajný Oldřichův útok na Feltre a tamního rektora. Vzhledem k řečeným obviněním proto bellunská rada ústy svých vyslanců žádala krále, aby odvolal Oldřicha Skálu i jeho familiáře.¹²² Městská rada neoponechala nic náhodě a poslala po svých diplomatech též listy Brunorovi della Scala a biskupovi Scarampimu, kteří měli zajistit úspěšné vyřízení záležitostí.¹²³ Poměrně dobře dokumentovaný pobyt bellunského poselstva v Kostnici by si zasloužil samostatnou studii; na tomto místě můžeme pouze předeslat, že Michele Miari – Ippolito Doglioni byl totiž mezitím odvolán zpět do Belluna – setrval na koncilu až do března roku 1418, aniž by cokoli pořídil, protože Zikmund byl neustále zaměstnán „důležitými záležitostmi“.¹²⁴

Dramatické události se mezitím odehrály ve Feltre. Dne 23. dubna 1417 dorazil do města nejmenovaný Habartův bratr, zřejmě Heralz z Adlaru. Hned po jeho odchodu pak kastelán hradu ve Feltre Jimram z Mračenic požádal rektora Antonia della Rocca di Ascoli, dříve rektora v Bellunu, aby odstranil z náměstí šibenice. Ty tam dříve nechal postavit rektor „pro zastrašení hloupého lidu“ (*ad terorem plebis insipientis*), což zřejmě souviselo se zmiňovanými mocenskými boji ve městě. Rektor se rozhodl kastelánovi vyhovět, ale když poslal dělníky, aby šibenice rozebrali, Jimram se svými familiáři je zasypali nadávkami a vytáhl na ně kuše, přičemž byl zraněn dokonce sám rektor. Druhý den dorazil do Feltre vyslanec z Belluna

120) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 281v: *cum adversarii vestri et cum rege et hic parati sint, quociens tempus et habilitas se offeret, vobis non placita procurare...* (2. listopadu [1416]).

121) K rodu Miari srov. E. M. FORIN, *I Miari Vareschi*, s. 5–30; k rodu Doglioni Marika SOVILLA, *Struttura e potere della nobiltà di governo. La famiglia bellunese dei Doglioni nel Basso Medioevo*, Diplomová práce, Università degli Studi di Padova, 1998, uložena mj. in Biblioteca Civica di Belluno.

122) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 304r–306r: *Cum ergo tot et tanta commiserit [tj. Oldřich] spoliationes, extorsiones et crimina contra honorem, statum et augmentum vestri gloriosissimi culminis iussibusque vestris impudibunde ausuque temerario contraierit, omnibus, de quibus possimus, devotione fidelitatis et precibus supplicamus, quatenus preactum dominum Ulricum Skala, hic et in partibus istis a prelibata vestra clemencia generalem vicarium constitutum, cum omnibus eius familiaribus et sociis et officis, quos in his castris et locis habuit et hucusque reliquit, quia ipsius domini Ulrici vestigia secuntur mores et tramites, imperialis tranquillitas remove dignetur et funditus radicare...* (19. února 1417).

123) Tamtéž, fol. 306v (22. února 1417).

124) Miari se vrátil 2. března 1418; srov. ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 19r–v, kde je také inzerován list aquilejského patriarchy, který píše: *quia dominus noster rex tam magnis et arduis aliis occupatus negociis, quod vobis ad huc expeditionem dare non valuit...*

Bonaccorso Miari a zjistil, že kastelán mezitím ozbrojil posádku a namířil bombardy proti městu. Miari a hejtman hradu Scala se společně vydali k pevnosti a zvolali na kastelána: „Ha ha, proč činíš takovou hanebnost a křivdu našemu nejjasnějšímu pánu?!“ Krátce poté přispěchal též Rudolf z Betz a spojenými silami se nakonec podařilo uzavřít mír.¹²⁵

Podle Miariho ke všemu došlo „kvůli podvodným radám“ (*propter dolosa consilia*). Od koho tyto rady pocházely, se sice nikde neuvádí, ale vzhledem k časovému zřetězení událostí se zdá, že můžeme vcelku opodstatněně myslet na Heralta z Adlaru. Bellunští o celé záležitosti hned zpravili Zikmunda i své vyslance v Kostnici a velebili Rudolfův rychlý zásah.¹²⁶ Ze Zikmundovy odpovědi jsme poněkud na rozpacích. Ten totiž počátkem června nařídil obyvatelům Feltre, aby přestali obtěžovat jeho hejtmana, a navíc jim vyčetl zanedbaný stav hradu. Proto jim přísně přikázal vyplatit kastelánovi zbytek ročního censu (300 zlatých), aby mohl zásobit hrad vším potřebným. Tento plat byl totiž zadržován kvůli údajným dluhům Oldřicha Skály, které měl mít u místních měšťanů. Král píše, že kvůli této záležitosti Oldřicha předvolal, ten ale vše popřel.¹²⁷

V červnu 1417 se do Kostnice odebral též Rudolf z Betz. Ještě předtím se zastavil v Bellunu a požádal o peníze na cestu. Přestože ho konšelé v radě chválili a poukazyvali na skutečnost, že může v Kostnici urychlit vyřízení záležitostí jejich vyslanců, bylo nakonec odhlasováno, že nedostane nic.¹²⁸ Po Rudolfově odchodu tedy na severu Benátska nezůstal žádný říšský vikář. Zdá se, že za Rudolfova zástupce byl určen Habart z Adlaru, protože se v lednu 1418 označuje jako „vicehejtman v Bellunu a místodržící hradů v Serravalle a Zumelle“.¹²⁹ Krátce předtím se odehrál další konflikt mezi ním a bellunskou radou, v němž šlo o jakéhosi kupce a poddaného rakouského vévody, jehož Habart zajal. Věc došla tak daleko, že kastelán na bellunské vyslance, kteří si za ním přišli stěžovat na hrad, vytasil meč a za prchajícími měšťany volal: „Všichni půjdete na šibenice, ve jménu ďábla!“¹³⁰ Situace však

125) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 102r–103r; odtud jednotlivé listy otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 102, č. 2130, a G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 21–23. Nejobsáhleji o celé záležitosti hovoří list Zikmundovi na fol. 102v: *unde statim dictus noster concivis [tj. Miari] ivit in arcem unaa cum capitaneo Scale et invenit bombardas tensas et paratas cum igne parato et familiares armatos armis offendibilibus et deffendibilibus, qui unaa cum capitaneo predicto vestre celsitudinis Scale visis predictis exclamaverunt contra capitaneum: „Ha ha, quare queritis tantam habominacionem et injuriam facere illustrissimo domino nostro?!“ Deinde supervenit eciam dominus Rodulfus, vestre celsitudinis vicarius imperialis Seravali, qui auditis ambabus partibus cum ambasiatore nostro et cum capitaneo vestre dominacionis Scale pacifficaverunt eos.*

126) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 102v: *Cuius occaxione ipse dominus Rodulfus in hoc laudem commendacionem meretur*; tamtéž, fol. 103r: *Sed unum noveritis, quod dominus Rodulfus in dicto facto bene se gessit.*

127) Tamtéž, fol. 112r; otiskl G. B. FERRACINA, *Carteggio inedito*, s. 24–25: *modo super illo prefatum Ulricum Scalla sumus accersiti et admixit negativam dicens se vobis in nullo obligary...* (2. června 1417). Srov. RI XI/1, č. 2368.

128) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 322v–323r (23. června 1417).

129) ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 12v: *Pro sancta regia magestate Albertus de Adlar, vicecapitaneus castris civitatis Belluny necnon locumtenens castrorum Seravalli et Zumellarum...* (cca 30. ledna 1418).

130) ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 343v–345r: *Quo audito prefatus dominus Albertus animo irato et superbo dixit versus dictum ser Grasiam [tj. Grassia Doglion]: „Quid vis tu dicere, rubalde?! Tu mentiris*

podle všeho nebyla tak vážná, neboť již o měsíc později Habart městskou radu pokorně prosil o peníze, protože už prý nemůže ze svého živit posádky na hradech Serravalle, Zumelle a Scala.¹³¹ Hned v únoru se pak také Habart odebral do Kostnice.¹³²

Jako Habartův místodržící v Bellunu se uvádí Bernard, hejtman v Zumelle, snad totožný s Habartovým familiářem „Bernardem z Čech“.¹³³ V Serravalle se v této době ve funkci kastelána objevují Vít z Podgorice, Čech Štěpán a jakýsi *Schune* (?).¹³⁴ V případě prvního z nich šlo tedy pravděpodobně o osobu balkánského původu, což mimochodem ukazuje nepříliš překvapivou skutečnost, že Rudolfovy hradní posádky zřejmě nebyly „národnostně“ zcela homogenní. Ani soužití Čechů na hradě v Serravalle a místních obyvatel se neobešlo bez problémů. V lednu roku 1418 musel spor mezi kastelánem a měšťany řešit Zikmund, který nařídil uzavřít mír, přičemž kastelánovi mělo být vyplaceno 300 zlatých z bellunského censu, určených na doplnění zásob na hradě.¹³⁵ Nutno ještě dodat, že značnou materiální a vojenskou pomoc posádce ze Serravalle poskytovalo právě Belluno. Připomeňme, že v dubnu 1418 končilo pětileté příměří s Benátskou republikou a Serravalle mělo nést hlavní tíhu bojů v severním Benátsku.

O dalším běhu událostí se však rozhodovalo na Zikmundově dvoře v Kostnici, kde se nacházeli vyslanci z Belluna, Feltre, Serravalle, Oldřich Skála, Rudolf z Betz a později též Habart. K první audienci bellunského poselstva před králem došlo 1. dubna 1417, kde vyslanci předložili jim svěřené žádosti. Král ustanovil komisi šesti českých rytířů v čele s Mikešem Divůčkem z Jemniště (*Nicolaus Mis*),¹³⁶ která měla posoudit žalobu na Oldřicha Skálu. Kopie článků byla předána též Oldřichovi, aby „mohl obhájit svou hlavu a čest“ (*caput et honorem suum*). S jeho návratem do Itálie

per gullam bis mentiendo ipsum!“ *Et tunc dictus ser Grasiarum dixit: „Domine Alberte, ego volo portare vobis reverenciam, quia estis officialis domini nostri imperatoris, sed si hoc non esset, ego responderem vobis pro certo.“ Et tunc dictus dominus Albertus cepit unum ensem et voluit puctam [!] versus dictum ser Grasiarum dicendo: „Quid vis, rubalde? Quid vis dicere tu, rubalde?!“ Et similiber familiares sui, qui plures erant se fecerunt contra dictos cives, missos a comunitate, quod videntes dicti cives recesserunt turpiter affecti iniuria a dicto domino Alberto clamante post eos: „Vadatis omnes ad furchas, in nomine diaboli!“ (6. prosince 1417). Na stejném místě je inzerován též Habartův list, který ovšem incident podává výrazně jinak.*

131) ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 9v: *non habeo amplius pecunias, quia subveni dictis castris de meo, usque habui de mea facultate, sed amplius non habeo...* (cca 20. ledna 1418).

132) Tamtéž, fol. 15r (21. února 1418).

133) Tamtéž, fol. 51v (19. října 1418); ASCB, Provisioni, lib. D, fol. 321r (15. června 1417).

134) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 118v (13. února 1418); fol. 123v; *Documenti antichi trascritti IV*, č. 847 (11. dubna 1418); ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 124v (3. července 1418). Štěpána zmiňuje s přídomkem *da Ponte* (z Mostu?) též G. PILONI, *Historia della città*, s. 373.

135) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 118r (16. ledna 1418); srov. RI XI/1, č. 2817, 2818. O věci hovoří též zajímavý list Brunora della Scala do Serravalle in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 118v (18. ledna 1418).

136) Mikeš se obvykle psal *de Gemiss(t)*, což odpovídá asi nejlépe řečenému tvaru. Jiného Čecha podobného jména se dohledat nepodařilo; srov. Antonín ROUBIC, *Čechové na kostnickém konciliu*, Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci – Historie 2, 1955, s. 125–135. Pro ztotožnění s Mikešem hovoří také fakt, že poměry v Bellunu a Feltre z vlastní zkušenosti znal a byl Zikmundem pověřován vyřizováním souvisejících záležitostí, jak vyplývá např. z relačně-konceptní poznámky na listině z 1. března 1417 in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 99r; srov. RI XI/1, č. 2092 (bez kancelářské pozn.). To současně dokládá jeho pobyt v Kostnici v této době.

se již zjevně nepočítalo, kdy však došlo k jeho formálnímu odvolání z úřadu říšského vikáře, nevíme.¹³⁷ Místo něho chtěl Zikmund předat správu a obranu Belluna a Feltre opět hraběti z Gorice, avšak proti tomu se postavili vyslanci z Feltre.¹³⁸ Jednání se neúnosně protahovala a ani přímlyvy Brunora della Scala, biskupa Scarampiho a aquilejského patriarchy nepřiměly Zikmunda, aby dospěl k závěrečnému rozhodnutí, a Michele Miari se tak počátkem března roku 1418 vrátil s prázdnou.

Zastavme se ještě u jedné pozoruhodné epizody ze srpna 1417, v níž figuruje Oldřich Skála a kterou Miari zaznamenal ve své relaci.¹³⁹ Oldřich měl nejprve sdělit Zikmundovi, že vyslanci z Feltre, kteří byli mezitím odvoláni kvůli vysokým nákladům na jejich pobyt, chtějí odejít z Kostnice bez jeho svolení. Nato se král rozzuřil a Oldřichovi česky odpověděl: „Naseru [na tu] lůzu!“ a pak ještě, pravděpodobně italsky, dodal: „Vai, fotti tua madre!“, což nelze přeložit jinak než jako „Běž šu*at svou matku.“¹⁴⁰ Jak poznamenal Harry Bresslau, citovaná slova jsou „tak přízemní, že by je člověk císaři sotva věřil...“¹⁴¹ Nutno ovšem upozornit, že soudobý opis v bellunském rukopisu obsahuje značné množství chyb, takže králova slova mohla ve skutečnosti znít poněkud jinak. Následující večer se Oldřich objevil před Zikmundem znovu a „něco snažně žádal“, načež se na něj Zikmund italsky obořil: „Ó zrádče, jak se opovažuješ předstoupit přede mne? Nechybělo mi skrz tebe ztratit svou čest v místech, která jsem ti svěřil. [...] Poslal jsem tě, abys činil spravedlnost, a ty jsi šel loupit své denáry a z druhé strany jsi přišel k nám pro peníze. Kdybych se neohlížel na jiné důvody, nechal bych ti hned useknout hlavu!“ To vše se mělo odehrát v přítomnosti „mnohých, z nichž někteří věřili, že od slov bude přikročeno k skutkům“.¹⁴²

137) P. ELBEL, *Scio, quod vos Moravi*, s. 58, a po něm K. MLATEČEK, *Rytíři z Lulče III*, s. 88; Týž, *Rytíři z Lulče*, s. 170, vinou nepřesného regestu (RI XI/1, č. 3618) tvrdí, že nejpozději 5. října 1418 Oldřicha nahradil Ludovico Cattanei, který měl figurovat jako bellunský vikář v pozici příjemce Zikmundovy listiny. Ve skutečnosti se pod tímto jménem skrývá Zikmundův učený dvorní rada Ludovico de' Capitani/Cattanei di Verona, vikář-rector ve Feltre a následujícího roku v Bellunu – srov. opis listiny in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 128v; k jeho osobě stručně G. BEINHOF, *Die Italiener am Hof*, s. 208–209. Jak jsem se pokusil ukázat v úvodu této studie, tento úřad neměl s institutem říšského vikariátu nic společného. 138) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 101v; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 100–101, č. 2129 (3. dubna 1417). Srov. též komentář tamtéž, s. 124–125.

139) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 113r–v; z Pellegriniho ne zcela přesné kopie otiskl Harry BRESSLAU, *Zur Geschichte Kaiser Sigismunds*, Forschungen zur deutschen Geschichte 18, 1878, s. 385–391, zde s. 385–389 (18. srpna 1417).

140) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 113v: *cum ipse [tj. Oldřich Skála] notificaturus venisset recessum dicti domini Laurency, dicente ipsi [!] domino Ulrico: „Ambaxiatores Feltry volunt recedere.“ Respondit in Boemico: „Na sera lusso!“ Eciam in eum figens rigidum supercilium redixit: „Va, futi to mare!“ Srov. H. BRESSLAU, *Zur Geschichte*, s. 385, který výraz *futi* překládá latinsky *cunnus a mare* německy *Stute*. Za uvedený, pravděpodobněji překlad děkuji Dr. Martinu Štefánikovi, bez jehož pomoci by se mi správný (?) význam rozluštit nepodařilo.*

141) H. BRESSLAU, *Zur Geschichte*, s. 385.

142) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 113v: *Et iterum in proxima nocte comparente ipso domino Ulrico coram eo [tj. před Zikmundem] et aliquid forte petente iterum inquit: „O traditor, como a tu ardimento vignirme davanty. El non à mancado per ti de farme perdere el mio honore in quelli luogy que te comese; che se altro ne seguisse de quelly, la qual colsa penso, che vigneria per toa caxone e te farò tayar la testa, traditor; e te mandie che facessi rasono e tu se andato a robera e a tuor denary e dal'altra parte tu se vignudo a nuy per denary. Se 'l non fosse che guardo per altro respecto, adesso te faria tayar el capo.*

Zikmundovy výbuchy hněvu bychom mohli přičíst jeho vznětlivé povaze. Vzpomeňme např. jeho proslulý výrok před bitvou u Vyšehradu na podzim roku 1420: „Naseruť jim prvé v jejich hrdla, než jim Vyšehradu postoupím!“¹⁴³ Minimálně o druhém případě však lze uvažovat také v kontextu fenoménu královského hněvu (*ira regis*).¹⁴⁴ Především: proč by Zikmund mluvil na Oldřicha italsky? Ten přece, jak víme, tento jazyk neovládal. Nabízí se proto úvaha, zda Zikmundova řeč neměla být pouhým veřejným performativním aktem, inscenací, která patřila spíše uším italských vyslanců a „mnohých“ dalších, kteří byli u incidentu přítomni. Na druhou stranu však nelze pominout ani tu možnost, že bellunský vyslanec mohl vložit do své jinak latinské relace citáty Zikmundových invektiv ve své mateřštině jen proto, aby plně vyzněla jejich jadrnost. Potom by jejich skutečným jazykem mohla být klidně čeština, přičemž Miari se mohl spolehnout např. na pouhý překlad od některého z přítomných.¹⁴⁵ Zda za Zikmundovým jednáním stála snaha záměrně se prezentovat jako Bohem ustanovený spravedlivý král-soudce,¹⁴⁶ nebo zda měla celá záležitost podstatně prozaičtější motivy, nelze tedy jednoznačně rozhodnout. Ať tak nebo onak, Oldřich se do Itálie již nevrátil. Přízeň krále však přesto neztratil, neboť Zikmund mu někdy počátkem husitských válek zastavil městečko Kyjov nacházející se v majetku hradištského kláštera.¹⁴⁷

Hlavní otázka, totiž komu bude svěřena správa severního Benátska, však zůstávala nevyřešena i po odchodu bellunského vyslance. Teprve 17. října 1418 v Ingolstadtu ustanovil Zikmund nového říšského vikáře v Bellunu a Feltre – Rudolfa z Betz. K jeho jmenování jistě přispěly zkušenosti z předcházejícího působení v Serravalle a Cordignanu a také doposud poměrně dobré vztahy s jemu nově svěřenými městy. Ani v případě Rudolfova jmenování neznáme skutečnou „jmenovací“ listinu, která byla dříve vystavena pro Oldřicha Skálu. Zikmundova kancelář si vystačila se dvěma listinami určenými radě a městu Bellunu, resp. Feltre.¹⁴⁸ V obou písemnostech

Vame davanti, traditor!“ *Et ista fuerunt astantibus pluribus, quorum aliqui credebant, quod ex verbis ad facta procederet.*

143) Laurentii de Brzezowa *Historia hussitica*, ed. Jaroslav GOLL, in: FRB V, Praha 1893, s. 435.

144) Srov. Gerd ALTHOFF, *Ira Regis: Prolegomena to a History of Royal Anger*, in: *Anger's Past: The Social Uses of an Emotion in the Middle Ages*, ed. Barbara H. Rosenwein, New York 1998, s. 59–74.

145) Srov. obdobný takový příklad v relaci mantovského vyslance z Prahy: Ondřej SCHMIDT, *Envoys of Mantua at the Court of Sigismund of Luxembourg and their Dispatches*, in: Hof und Kanzlei Kaiser Sigismunds als politisches Zentrum und soziales System (v tisku).

146) Joachim SCHNEIDER, *Herrschererinnerung und symbolische Kommunikation am Hof König Sigismunds. Das Zeugnis der Chronik des Eberhard Windeck*, in: *Kaiser Sigismund (1368–1437). Zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen*, edd. Karel Hruza – Alexandra Kaar, Wien – Köln – Weimar 2012 (= Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters. Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 31), s. 429–448, zde především s. 442–444.

147) *Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet*, Bd. 1. *Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Mährens und Tschechisch-Schlesiens*, ed. Petr ELBEL, Wien – Köln – Weimar 2012, s. 235, č. 182. Dále srov. Tomáš BOROVSKÝ, *Zikmundovy zápisy na Moravě (Zápisy klášterních statků)*, in: *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, edd. Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda, Brno 2003, s. 327–339, zde s. 331; P. ELBEL, *Scio, quod vos Moravi*, s. 58–59.

148) Listina pro Belluno in ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 54r; odkud ji otiskl G. PILONI, *Historia della Città*, s. 374–375; listina pro Feltre in HHStA, RR G, fol. 44v–45r; Wilhelm Altmann v RI XI/1, č. 3665, udělal z obou listin jedinou.

se uvádí, že kvůli sporům mezi Oldřichem a oběma městy se Zikmund rozhodl ustanovit nového správce, tedy Rudolfa, jemuž uděluje stejné pravomoci, kterými dříve disponoval jeho předchůdce. Zikmund, resp. diktátor listiny, zde vychvaluje Rudolfovy ctnosti a zejména jeho vojenské zkušenosti. Příjemce pak nabádá, aby mu byli ve všem poslušni jakožto „obrazu královny osoby“ (*tamquam ymaginari-um persone nostre*). Hlavním úkolem nového vikáře bylo především udržovat mír a ochraňovat jemu svěřenou oblast před nepřáteli. Může snad poněkud překvapit, že se v listině nikde nehovoří o jeho úřadu říšského vikáře v Serravalle a Cordignano. Ještě týž den byly vydány dva identické mandáty pro Belluno a Feltre, kde Zikmund nařizuje odvádět Rudolfovi obvyklý roční census.¹⁴⁹ To tedy opět ukazuje na poměrně pružnou a zároveň nejednotnou písemnou agendu při procesu ustanovování říšských vikářů.

Koncem října se do Belluna vrátil Habart z Adlaru, zatímco Rudolf ho následoval krátce poté. Dne 4. listopadu se objevil na zasedání rady, kde nejprve složil přísahu na evangelia o dodržování privilegií měst Belluno a Feltre. Na vyzvání Rudolfova kancléře Víta mu poté jakožto říšskému vikáři přísahala věrnost městská rada v čele s rektorem.¹⁵⁰ Celá tíha obrany severního Benátska tedy nadále ležela na bedrech Rudolfa z Betz, který se nyní tituloval jako generální vikář Serravalle a celého Val Serpentina (*pro sacro Romano imperio Serravallis et tocius Vallis Serpentine etc. vicarius generalis*), což byl starý název bellunského údolí (Val Belluna).¹⁵¹

Hned na konci listopadu 1418 byli vypraveni k Zikmundovi Michele Miari a další vyslanec z Feltre, kteří měli jménem obou měst požádat o vojenskou pomoc proti Benátčanům.¹⁵² Mezitím již probíhaly v Benátsku boje. V únoru Rudolf žádal bellunskou radu propustit ze žaláře jistého urozeného Benátčana, aby mohli být osvobozeni někteří jeho zajatí Češi – zjevně šlo o výměnu zajatců.¹⁵³ Nejednalo se ovšem pouze o fyzické střety, ale především o tristní nedostatek zásob na jednotlivých hradech. V květnu 1419 např. předložil Habart z Adlaru bellunské radě žádost o pomoc, protože prý „již nemá z čeho žít“.¹⁵⁴ Zdá se, že česká posádka v Serravalle řešila nedostatek zásob krádeží dobytka poblíž jezera Alpagu.¹⁵⁵ V červenci se

149) HHStA, RR G, fol. 44r; srov. RI XI/1, č. 3666, 3667. V říšských registrech je v celém znění opsán jen mandát pro Belluno; pod ním je pouze stručná poznámka: *Consimilis data est Feltrensi*.

150) ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 52r–v (27. října 1418); fol. 54r–v (4. listopadu 1418).

151) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 119r; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 121–123, č. 2157 (14. února 1420); označení *Val Serpentina* vysvětluje G. PILONI, *Historia della Città*, s. 377. Srov. též Rudolfovu titulaturu ze 17. prosince 1419 in ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 114r: *Rodulfus de Beze, miles, pro sacra Romanorum [!] regia magestate imperialis generalis vicarius civitatum Belluni et Feltri necnon Zumellarum et Cesane comitatum*.

152) Tamtéž, fol. 55r–56v (25. a 28. listopadu 1418).

153) Tamtéž, fol. 69v–70r: *Item, quod magnificus d.[ominus] Rodulfus, imperialis vicarius etc., dixit, quod libentius velit, quod Zampetrus de Verona, qui est captus et detentus in carceribus huius comunatis, relaxaretur de carceribus communis Belluni, ut aliqui sui Boemi, qui sunt capti, relaxentur* (22. února 1419).

154) Tamtéž, fol. 81r: *quia Deus scit, quod iam non habeo, de quo vivere, si nobilitates vestre michi non adiuvant, sed spero dominacioni vestre, quod me non derelinquetis in necessitate mea...* (cca 24. května 1419).

155) Tamtéž, fol. 85r: *suspicitur, quod Boemi, qui ad presens sunt in fortlicia Seravallis, depredaverint dicta bestiamina...* (20. června 1419).

vrátil do Belluna Michele Miari a s sebou přinesl 2250 zlatých, které měly být podle Zikmundova mandátu vynaloženy na najmutí 300 pěších po dobu tří měsíců a poté měl být na stejné účely použit královský census z Belluna a Feltre.¹⁵⁶

Nejpozději v srpnu 1419 opustil Habart z Adlaru Belluno a místo něho se zde objevuje jako kastelán Čech Jan.¹⁵⁷ Důvody, které k tomuto kroku vedly, neznáme. Habart se vydal zřejmě rovnou na Zikmundův dvůr. V lednu následujícího roku totiž předstoupil před městskou radu staříčků Antonio Sargnano a prosil o pozdržení splatnosti dluhů do doby, než se vrátí jeho syn Lorenzo, který se vydal na královský dvůr do Čech, aby od bývalého kastelána Habarta vymáhal jakési neuhrazené pohledávky.¹⁵⁸ Habarta nacházíme po Zikmundově boku i nadále, což mu vyneslo mimo jiné zástavní držbu hradu Řebřík na Podbrdsku.¹⁵⁹

Teprve v říjnu 1419 vyslal Zikmund do Furlanska slavonského bána Dénese Marcaliho s uherským vojskem.¹⁶⁰ Právě v té době však padlo do benátských rukou Serravalle a bylo vypleněno. Podle Marina Sanuda město bránilo 42 Čechů, kteří se nejprve stáhli do pevnosti Sant'Augusta, ale poté se vzdali.¹⁶¹ Ostatní města vydržela vzdorovat benátskému náporu pouze do jara následujícího roku. V březnu proniklo benátské vojsko k Feltre, které v krátké době kapitulovalo. Na jeho obraně se podílel Rudolf z Betz, který se měl nejprve s Uhry stáhnout do hradu a pak se také vzdát.¹⁶² Belluno, „které se dlouho snažilo, aby se nedostalo do rukou Benátčanů“, kapitulovalo krátce poté a 27. dubna městská rada za přítomnosti velitele benátského vojska hraběte Filippa Arcelliho složila přísahu věrnosti Republice sv. Marka.¹⁶³ Rovněž Cordignano se vzdalo bez boje. Andrea Redusio, který sám velel obléhacím benátským oddílům, ve své kronice líčí, jak se český hejtman se svou posádkou vzdal za podmínky, že jim bude zachován život a majetek. Když byl však i s koňmi a zbraněmi propuštěn, na cestě do Serravalle ho oloupili služebníci hraběte Arcelliho.¹⁶⁴ Krátká Zikmundova vláda v severním Benátsku tedy definitivně skončila.

156) Zikmundova listina z 20. června 1419 je inzerována tamtéž, fol. 92v–93r; srov. RI XI/1, č. 3885.

157) ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 104r: *Johanni Boemo, castellano castris civitatis Beluni...* (2. září 1419).

158) Tamtéž, fol. 118v: *Laurentii, qui ivit Boemiam [...] dictus Laurentius ivit ad serenissimum dominum nostrum pro exigendis pecuniis a domino Alberto, olim castelano Belluni...* (10. ledna 1420).

159) Blíže srov. F. KAVKA, *Strana Zikmundova*, s. 93–94, č. 126; Týž, *Poslední Lucemburk*, s. 114, 178–179.

160) Zikmundova listina z 1. října 1419 in ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 126r; otiskl G. VERCI, *Storia della Marca XIX*, Documenti, s. 115–116, č. 2148; srov. RI XI/1, č. 3921. K Marcaliho neúspěšnému tažení stručně O. SCHIFF, *König Sigismunds*, s. 76–77; J. K. HOENSCH, *Kaiser Sigismund*, s. 281.

161) *Vitae ducum Venetorum*, RIS XXII, col. 930: *Erano ivi da 42 Boemi e scapparono nella fortezza di Sant'Agosta di sotto, lasciando quella di sopra dove stavano, e poi etiam eglino si renderono*; srov. *Cronica dela nobil cità de Venetia II*, s. 205.

162) *Vitae ducum Venetorum*, RIS XXII, col. 931–932: *Nel Castello di Feltre si ritirò messer Ridolfo con alcuni Ungheri. Ma poi si rende*. Sanudo hovoří též o jakémisi českém hejtmanovi tamtéž jménem *Luderlaus* (Ladislav?). Dále srov. *Chronicon Tarvisinum*, RIS XIX, col. 849; *Cronica dela nobil cità de Venetia II*, s. 207–208.

163) *Chronicon Tarvisinum*, RIS XIX, col. 849: *civitatem Belluni conducitur [tj. benátské vojsko], quae diu laboravit, ne in manibus veniret Venetorum. Verum bombardis machinisque et aliis bellicis instrumentis expugnata tandem ad fidem est conversa Venetorum...* Srov. též *Vitae ducum Venetorum*, RIS XXII, col. 932. Protokol o přísaze hraběti Arcellimu in ASCB, Provisioni, lib. E, fol. 128r.

164) *Chronicon Tarvisinum*, RIS XIX, col. 849: *Bohemus autem quidam cum suis in rocha sive palatio dicti castris se continens, etiam deditionem venit Venetorum, pacto quod personae et res suae salvae forent, licet inepte illi servatum extiterit. Qui dum rocham reddidisset et licentiatu fuisset cum equis et*

Osudy jednotlivých Čechů a Moravanů, kteří se účastnili závěrečné fáze bojů s Benátčany, pochopitelně nejsme schopni rekonstruovat. Jedinou výjimku představuje Rudolf z Betz, avšak ani v tomto případě nemáme k dispozici zcela jednoznačná svědectví pramenů. Podle všeho ani Rudolf neopustil Zikmundovy služby a následoval svého krále do Čech. Kronikář Eberhard Windeck uvádí, že koncem roku 1421 byl při dobytí Berouna husity zabit jakýsi „statečný pan Rudolf, který dlouho držel Feltre ve Furlansku“. ¹⁶⁵ Jeho zpráva je sice chronologicky nepřesná, protože Beroun byl dobyt již 1. dubna toho roku, avšak o jejím smyslu pochybovat nelze – jiného Rudolfa, který by „dlouho držel“ město Feltre, neznáme. ¹⁶⁶

Stačí tedy Windeckovu relaci toliko posunout v čase o něco málo zpět? Ve skutečnosti je celá věc poněkud komplikovanější. Dne 19. října 1422 byla totiž v Brně vydána listina pražské měšťanky Anny, na niž kromě dalších osob přivěsili pečeť také „Rudolt z Rece, té chvíle hajtman brněnský“, Oldřich Skála z Lulče a Petr Gewser z Mohelna, další Zikmundův moravský dvořan. ¹⁶⁷ Zdá se tedy, že Rudolf z Betz nezemřel při obraně Berouna, nýbrž nadále působil jako hejtman v Zikmundových službách a pravděpodobně se též zúčastnil bojů s moravskými husity. ¹⁶⁸ Listina je zajímavým dokladem vazeb mezi Rudolfem a Oldřichem, které zjevně přetrvaly i po jejich italském dobrodružství. Zároveň je to také poslední písemný doklad o obou šlechticích.

* * *

armis, antequam Serravallum accederet, quo tendebat, per famulos dicti comitis omnibus spoliatus est et sibi in capitale adducere potuit, quod fuerit vita donatus.

165) Eberhart Windeckes *Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigismunds*, ed. Wilhelm ALTMANN, Berlin 1893, s. 136: *In der wile gewonnen die Hussen die stat Bernaw und wurden do der Cristen vil verbrant und erschlagen mit namen her Ruben, her Cobile, sin vater, und der fromme her Rüdolf [von Betze – pozn. editor], der Felters also lange ingehalten hette in Frigul. Das was in dem vierzehnhundertsten jore und 21. jore zwuschen Marthini und wihenachten.*

166) Zřejmě na základě této zmínky se Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy IV*, Praha 2¹⁸⁹⁹, s. 137, domníval, že „Rudolf Bece“ byl vlašský hejtman v Zikmundových službách. Tento omyl následně přejala další literatura, která Rudolfa pokládá za Itala; srov. František ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, Praha 1993, s. 76; Petr ČORNEJ, *Velké dějiny země Koruny české V. 1402–1437*, Praha – Litomyšl 2000, s. 284. *Laurentii de Brzezowa Historia hussitica*, FRB V, s. 478, ani *Staré letopisy české (texty nejstarší vrstvy)*, edd. Alena M. ČERNÁ – Petr ČORNEJ – Markéta KLOSOVÁ, Praha 2003 (= FRB Series nova 2), s. 20, Rudolfa mezi zabitými v Berouně nezmiňují.

167) *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consumptarum II*, ed. Josef EMLER, Pragae 1872, s. 178–179. Listina byla vložena do zemských desk roku 1437. Za upozornění na tento doklad děkuji Mgr. Stanislavu Vohryzkovi. Srov. Karel NOGA, *Několik poznámek k dějinám Kyjova v 15. století*, Jižní Morava 29, 1993, s. 310–314, zde s. 311–312 (za odkaz vděčím panu Dr. Jiřímu Doležalovi); k osobnosti Petra Gewsera P. ELBEL, *Scio, quod vos Moravi*, s. 59–60, 82–84; Andreas ZAJIC – Petr ELBEL, *Wappenmarkt und Marktwappen. Diplomatische und personengeschichtliche Überlegungen zum Wappenbrief König Sigismunds für Mohelno aus der Zeit des Konstanzer Konzils*, in: Kaiser Sigismund (1368–1437), s. 301–364, zde především s. 338–360.

168) K bojům na Moravě počátkem dvacátých let 15. století přehledně Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310–1423*, Praha 1999, s. 416–426; k situaci v Brně srov. Petr ELBEL, *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, in: *Dějiny Brna II. Středověké město*, ed. Libor Jan, Brno 2013, s. 119–184, zde s. 128–145.

Podářilo se tedy rozšířit curriculum vitae některých Zikmundových dvořanů a dílem též odhalit osoby nové. Jistou vadou na kráse je, že mnohé z nich nejsme schopni blíže identifikovat. Současně nás ovšem obsah předchozích řádků vede k důležitějším, strukturálním otázkám. Především je to poměrně značný počet Čechů a Moravanů, kteří v Zikmundových službách působili v Itálii. Jak ukázal Petr Elbel, postupná integrace české šlechty do struktur Zikmundova dvora začala již krátce po jeho zvolení římským králem roku 1411; v případě moravských elit byl tento jev spíše marginální záležitostí.¹⁶⁹ Na základě výše řečeného je zřejmé, že na severu Benátska působilo v Zikmundových službách přibližně několik desítek či dokonce stovek osob z českých zemí, a to především v letech 1415–1420. Pochopitelně nešlo pouze o šlechtu, ale také o jejich družiny, které si s sebou do Itálie přivedli. Motivů, proč se tyto osoby dávaly do služeb nového římského krále, mohlo být více: finanční obohacení, kariéerní vzestup, ale též úpadek autority Václava IV. a vědomí Zikmunda jako jeho legitimního nástupce. Tento jev částečně souvisí s širším fenoménem – proměnou českých zemí v jakýsi rezervoár „kondotiérů“ a žoldněřů již v období před husitskými válkami. Dobře je tato skutečnost dokumentována v případě tzv. „velké války“ mezi Polskem a řádem německých rytířů v letech 1409–1411,¹⁷⁰ ovšem účast osob z Čech a Moravy lze doložit i v konfliktech mezi Habsburky a následně ve válce mezi Zikmundem a Fridrichem IV. Habsburským, kde působil jako králův hejtman Albrecht z Krhovic (Gurwitz).¹⁷¹

Druhou otázkou je povaha říšského vikariátu v době Zikmunda Lucemburského. Zdá se, že ten si vybíral své vikáře především z řad nižší, vojensky zdatné šlechty. Vzhledem k tomu, že měli působit na konfliktním území, které hraničilo se Zikmundovi nepřátelskou Benátskou republikou, tato skutečnost zdánlivě příliš nepřekvapuje. Připomeňme však, že např. Karel IV. vybíral své (neitalské) generální vikáře v Toskánsku téměř výhradně z řad jemu oddaného říšského episkopátu.¹⁷² Pro přesvědčivější závěry by ovšem bylo třeba vzít v úvahu geograficky podstatně

169) Týž, *Scio, quod vos Moravi*, s. 52–53, 60–61; srov. též František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 300, který ovšem klade „zárodečné stadium“ formování Zikmundovy strany v Čechách do roku 1417.

170) Srov. Jaroslav GOLL, *Čechy a Prusy ve středověku*, Praha 1897, s. 118–134; Václav ŠTĚPÁN, *Nové materiály k vývoji česko-polských vztahů počátkem 15. století*, Časopis Slezského muzea – série B 30, 1981, s. 85–95; Týž, *Účast žoldněřů z českých zemí (zejména Slezska a severní Moravy) ve „velké válce 1409–1411“ zachycená prameny z velmistrovského archivu řádu německých rytířů*, Časopis Slezského muzea – série B 39, 1990, s. 1–15. Skutečnost, že mnozí čeští a moravští šlechtici bojovali na straně Polska i řádu, eviduje též Uwe TRESP, *Söldner aus Böhmen. Im Dienst deutscher Fürsten: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert*, Paderborn – München – Wien et al. 2004 (= Krieg in der Geschichte 19), s. 29–30.

171) Působení Čechů a Moravanů v Rakousku nebylo dosud podrobněji zpracováno. Srov. alespoň Hermenegild JIREČEK, *Válečníci čeští XV. století*, Časopis Musea království Českého 33, 1859, s. 3–20, zde s. 5; František Michálek BARTOŠ, *Čechy v době Husově 1378–1415*, Praha 1947, s. 226–227; k Albrechtovi z Krhovic P. ELBEL, *Scio, quod vos Moravi*, s. 56–57. Kromě toho je možné zmínit též podstatně starší vojenské dobrodružství Jana Sokola z Lamberka a skupiny českých šlechticů ve službách byzantského císaře v Itálii, na což upozornil Libor JAN, *Jan Sokol z Lamberka ve službách byzantského císaře aneb O žoldněřské cti*, in: Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci, ed. Hana Ambrožová, Brno 2009, s. 237–249.

172) M.-L. FAVREAU-LILIE, *Reichsherrschaft*, s. 81–82.

širší oblast než jen severní Benátsko. Dále je z pramenů nápadné především trvalé napětí mezi Zikmundovými zástupci – v době zástavy pak zástupci hraběte z Gorice – a městskou samosprávou. Uvést v soulad vikářům a hejtmanům udělené pravomoci se zněním městských privilegií a statut se ukazovalo jako téměř nemožný úkol. Současně lze poukázat na chronickou hmotnou nouzi králových zástupců, kteří byli sotva schopni uživit jim svěřené hradní posádky. Nutno dodat, že jejich autoritě jistě příliš nepřispělo, když byli nuceni neustále žádat o peníze před městskou radou.

Konečně třetím a nejzávažnějším bodem, který bych chtěl zmínit, je chápání autority římského krále/císaře a jeho zástupců v říšské Itálii na počátku quattrocenta. Přes postupný proces umenšování říšské moci na Apeninském poloostrově v průběhu pozdního středověku¹⁷³ z dochovaných pramenů jasně vysvítá, že v letech 1411–1420 byl Zikmund v Bellunu, které v této době na rozdíl od většiny ostatních oblastí říšské Itálie příslušelo pod jeho přímou vládu, zcela respektován jako svrchovaný vládce. K tomu jistě významně přispěli právě jeho vikáři a hejtmani v této oblasti. Rovněž placení 1000 zlatých do říšské komory nebylo ani v nejmenším zpochybňováno. Platba královského censu nepředstavovala pouze sumu peněz (většina byla ostatně použita na vyživování Zikmundových vikářů a hejtmanů), ale také symbolicky vyjadřovala příslušnost k Říši a podřízenost její hlavě.¹⁷⁴ Právě proto bellunský notář, který vyhotovil instrument o předání peněz Oldřichu Skálovi, v listině uvedl, že census je placen „na znamení vlády“ (*in signum domini*).¹⁷⁵ Na druhou stranu sebevědomé městské rady důsledně trvaly na dodržování svých svobod a privilegií a v případě jejich porušení neváhaly odporovat ani králi.

173) Vyvážené hodnocení říšské moci v pozně středověké Itálii formuloval F. TRAUTZ, *Die Reichsgewalt in Italien*, s. 45–81.

174) M.-L. FAVREAU-LILIE, *Reichsherrschaft*, s. 70–71.

175) ASCB, Libri iurium, lib. B, fol. 95r–v.

Zikmundovi Češi a Moravané v severním Benátsku (1411/12–1420)¹⁷⁶

Říšští vikáři

Oldřich Skála z Lulče: od června 1415 říšský vikář v Bellunu, Feltre a v hrabstvích Zumelle a Cesana; od srpna stejného roku působil v Itálii, ale zřejmě již ve druhé polovině roku 1416 odešel kvůli rozsáhlému odporu vůči jeho osobě zpět na Zikmundův dvůr a do Itálie se již nevrátil. Kdy došlo k jeho formálnímu odvolání z úřadu, nevíme; terminus ante quem představuje říjen 1418.

Rudolf z Betz: od června 1415 říšský vikář v Serravalle a Cordignanu; nejpozději od září téhož roku působil v Itálii. V červnu 1417 se odebral na Zikmundův dvůr do Kostnice; v říjnu 1418 byl jmenován říšským vikářem v Bellunu a Feltre, a měl tedy ve své jurisdikci správu celého severního Benátska (generální vikář Serravalle a celého Val Serpentina). V listopadu 1418 se přesunul do Itálie a působil zde až do dobytí celé oblasti na jaře 1420, kdy se vzdal Benátčanům ve Feltre.

Hejtmani/kasteláni

Habart z Adlaru: od srpna 1415 působil jako kastelán v Bellunu; zřejmě již po odchodu Rudolfa z Betz v červnu 1417 byl ustanoven jeho místodržícím v Serravalle a Zumelle. V únoru 1418 se Habart přesunul na Zikmundův dvůr; zpět v Bellunu se uvádí znovu od konce října 1418 až do srpna 1419, načež se vydal opět k Zikmundovi a do Itálie se již nevrátil.

Heralt (z Adlaru?): s největší pravděpodobností bratr Habarta z Adlaru; připomíná se jako kastelán na hradě Zumelle na podzim 1416 a na jaře 1417. Také Heralt strávil nějaký čas v Kostnici (délku pobytu neznáme) a do Itálie se vrátil na konci dubna 1417.

Jimram z Mračenic: roku 1417 se uvádí jako kastelán na hradě ve Feltre.

Bernard „Čech“: v říjnu 1418 se uvádí jako kastelán na hradě Zumelle a místodržící Habarta z Adlaru na bellunském hradě; je však pravděpodobné, že tuto pozici zastával již od února toho roku.

Jan „Čech“: nejpozději od září 1419 kastelán bellunského hradu místo Habarta z Adlaru.

Štěpán (z Mostu?): jeden z kastelánů v Serravalle místo Rudolfa z Betz; připomíná se od února do dubna 1418. Přídomek *da Ponte* uvádí pouze Giorgio Piloni.

Ostatní

Mikeš Divůček z Jemniště: od ledna do února 1413 působil jako zmocněnec Zikmunda v Bellunu a Feltre, kde měl vybrat královské příjmy a zkonfiskovat majetky Benátčanů v oblasti.

Kříž z Prahy: notář (?) a familiář Rudolfa z Betz, který je doložen v únoru 1420.

Vít: kancléř Rudolfa z Betz, který se připomíná v srpnu (?) a v listopadu 1418.

Ota „z Čech“: podle Marina Sanuda měl být zajat v bojích s Benátčany roku 1412.

¹⁷⁶⁾ Zcela neidentifikovatelné osoby byly ze seznamu vypuštěny.

SUMMARY

Vicars and Captains of King Sigismund in the North of Veneto (1411/12–1420)

In 1411/12–1420 Sigismund of Luxembourg, King of the Romans and Hungary, became for a short time lord of the northern parts of Veneto (Belluno, Feltre, Serravalle). The study tries to shed light on his reign in this region by focusing attention on the people with whom the king entrusted administration of the area. The main source of information is the relatively rich and for the most part unedited material from the Archivio Storico del Comune di Belluno; the other municipal archives for the relevant period have not been preserved.

Sigismund's reign in the north of Veneto was implemented essentially on two levels: the direct representatives of the king were imperial vicars (named in 1415 and 1418); besides that, royal captains/castellans with their garrisons were active at castles located in towns and their surroundings. These persons were mainly representing the monarch to oversee the maintenance of peace, administer justice, and collect revenues on behalf of the royal chamber.

Although it was not always possible to identify all of the representatives of Sigismund of Luxembourg in the region, it is possible to believe that the majority of them came from the Czech lands, mainly because we discover only their first name with the epithet *Bohemus* from the sources. Several dozen or even hundreds of Bohemians and Moravians apparently served in the north of Veneto, primarily in the period 1415–1420. They were not only individual aristocrats but also their families which they brought with them to Italy. The reasons for these people entering the services of the new king of the Romans could be several: personal enrichment, a career at the royal court, but also the decline of the authority of Wenceslas IV and an awareness of Sigismund as his anticipated and legitimate successor to the Bohemian throne. A significant role was played here also by another phenomenon – the transformation of the Kingdom of Bohemia into a reservoir of mercenaries already before the Hussite wars.

Constant tension between Sigismund's representatives and municipal councils above all is clear from the sources. To bring into accord the competencies granted to the vicars and castellans with privileges and municipal statutes proved to be a very difficult task. At the same time it is necessary to emphasize the royal officials' chronic lack of funds, who often were not able to nourish their assigned garrisons. This resulted in constant requests for money from municipal councils. Although the general decline of the sovereign power of the Kings of the Romans in the Apennine peninsula in the Late Middle Ages is often emphasized in the historiography, it is clearly evident from the preserved sources that Sigismund was entirely respected as the sovereign ruler in Belluno. Also, the payment of an annual census of 1,000 gold pieces to the royal chamber was never doubted in the least. On the other hand, the self-confident municipal council consistently insisted on the preservation of their freedoms and privileges and in the event of their breach they did not hesitate to oppose even the king.

(1) Sever Benátska na počátku 15. století

Převzato z publikace *Clemente Miari, Chronicon Bellunense (1383–1412)*, ed. Matteo MELCHIORRE, Roma 2015, s. LXVII; zpracování Irene Pizzin.

